

Isabel de Cabrera i Albanell. Una economia rendista al final d'una nissaga (1607-1615)

Isabel de Cabrera i Albanell. A rentier economy at a lineage's end (1607-1615)

per Eva Serra i Puig

Universitat de Barcelona

RESUM:

Balanç de les rendes d'Isabel de Cabrera i Albanell (1607-1615) fet un cop vídua, amb l'objectiu de passar comptes amb el seu sogre, l'humanista Galceran Albanell. El quadern, que es conserva a l'ACA, conté dades d'un gran detallisme sobre el dot, els ingressos i les despeses de la vídua i permet observar el valor d'un balanç aristocràtic, no sols per les seves notícies rendístiques sinó també, i sobretot, per ser un exponent de les obligacions familiars, de la presència dels deutes i de la pràctica de les consignacions de censals. El balanç no deixa de ser una mostra de les formes de vida i un exemple eloqüent de l'economia d'una família noble de la Barcelona del començament del segle XVII.

PARAULES CLAU:

Renda, família, consignacions de censals, jornals agraris, preus agraris.

ABSTRACT:

The article examines a noblewoman's accounts statement, drawn over the period 1607-1615 for the purpose of settling accounts with the widowed lady's father-in-law, the humanist Galceran Albanell. The document, a small book in the keeping of the Arxiu de la Corona de Aragó, gives extremely detailed information regarding the dowry and the widow's income and expenses over the said period of time. Over and above the household finances, it tells a great deal about familial responsibilities, about debt in family finances, and about credit and moneylending practices. It opens thus a window onto the way of life and the economy of a noble Barcelona household at the beginning of the seventeenth century.

KEY WORDS:

Rents, family, credit, moneylending, agricultural wages, agricultural prices.

Aquest article es proposa analitzar el balanç de les rendes d'Isabel de Cabrera i Albanell en els seus anys de matrimoni, tot situant el lloc d'Isabel dins un complex entremat familiar. La individualitat tenia poc sentit en aquesta època. El document objecte d'anàlisi és el balanç comptable fet per Isabel, un cop vídua, davant del seu sogre, l'humanista Galceran Albanell, amb el qual l'unien vells llaços de tutoria. No he volgut escatimar els orígens del llinatge d'Isabel per tal com revelen

l'evolució d'una família nobiliària medieval catalana, de la qual Isabel pot considerar-se la darrera representant a Catalunya. Isabel de Cabrera, ja ben allunyada dels Cabrera almiralls de Castella, mostra, entre d'altres, uns significatius vincles urbans barcelonins. El document base d'aquest article és d'una gran complexitat metodològica per tal com en aquesta mena d'informació comptable no és fàcil separar ingressos, despeses, obligacions familiars, deutes o consignacions de censals, de manera que la interpretació del valor i l'evolució de la renda no és senzilla. Sovint el consum sumptuari, les obligacions familiars i l'endeutament crònic i renovat no permeten una visió diàfana de l'estat de comptes patrimonial d'aquestes famílies. El document revela, al costat d'una informació comptable complexa, moltes més coses, des de la composició d'un dot i unes rendes fins a les múltiples obligacions familiars i formes de comportament estamental. Aquesta mena de fonts, de caràcter no sols quantitatiu sinó també qualitatiu, solen existir en els fons patrimonials nobiliaris però han estat, al meu entendre, encara poc treballades, a causa, tal vegada, de la seva complexitat metodològica. De fet, caldria saber trobar una manera d'aprofitar el detallisme d'aquest tipus de fonts per obtenir una visió completa d'aquests estaments no sols en termes de rendes sinó també en termes de formes de vida.¹

Avantpassats llunyans i propers

Isabel de Cabrera, casada (23-II-1607) amb el cavaller de l'orde de Calatrava Jeroni Albanell, era, a cavall dels segles XVI i XVII, possiblement, l'única descendent del vell llinatge dels Cabrera a Catalunya. Els Cabrera havien estat una poderosa família amb heretatge en terres catalanes (vescomtats de Cabrera i Bas) i a Sicília (comtat de Mòdica). Les seves relacions amb els monarques del casal de Barcelona, primer, i amb Joan II, després, entre la màxima fidelitat i la dissidència oberta, els van comportar èxits i dissorts diverses. La importància dels seus béns explica, tal vegada, que Ferran II maldés per casar Anna I, la successora femenina el 1477 del llinatge, amb l'almirall de Castella Fadrique Enríquez (1480), casament que, segu-

1. Hi ha una copiosa bibliografia sobre noblesa europea, hispànica i catalana, sobretot amb relació a llurs rendes i poder, però aquí em refereixo a estudis fets sobretot a partir de llurs llibres patrimonials amb una mirada no només comptable. Com a exemple es pot fer esment al treball a cura de J. ANDREU *et al.*, *El Llibre de Comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV: primer llibre memorial començat per la senyora dona Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles, 1440-1443*, Barcelona, Fundació Noguera, 1992, el qual no és una obra analítica sinó una transcripció però és remarcable perquè posa l'èmfasi en aquesta mena de fonts per a l'estudi de la noblesa. D'altra banda historiadors arxiviers en fer inventaris de fons nobiliaris han remarcat el valor d'aquestes fonts; posem el cas, entre d'altres, de J. FERNÁNDEZ TRABAL, P. PÉREZ i J. PONS ALZINA, *Arxiu de la Baronia d'Eramprunyà: fons de la família Girón: 1587-1930*, [s.l.], Arxiu Nacional de Catalunya, [2005]. O són dignes de valorar treballs com el de J. FERNÁNDEZ TRABAL *et al.*, *Història dels Lupià (1088-1771) i dels seus llinatges incorporats: Icard, Roger i Vallseca*, [Perpinyà], Edicions Trabucaire, 2006. El mateix J. FERNÁNDEZ TRABAL ha escrit unes *Notes per a una història de la noblesa a Catalunya*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2009.

rament, també, facilità la recuperació dels seus dominis, perduts pel seu avi, Bernat V, en la guerra contra Joan II. Isabel de Cabrera és descendent d'una línia il·legítima. El matrimoni castellà d'Anna I de Cabrera no tingué fills ni nebots legítims i facilità de nou la intervenció reial per un segon casament castellà entre Anna II, neboda il·legítima d'Anna I, amb Luis Enríquez, nebot de l'almirall, que prenia el cognom d'Enríquez de Cabrera. Residents tots ells sempre a Castella, calgué confiar els seus béns catalans en procuradors forasters. Amb tot, la procuració dels vescomtats de Cabrera i Bas va restar sota la gestió d'Antic de Cabrera, germà d'Anna II de Cabrera, senyor d'Anglés, de la Torre de Marata i de Cererols, a més de procurador general de Cabrera i Bas.² La nostra Isabel de Cabrera, vídua de Jeroni Albanell des de 1615,³ era besneta d'aquest Antic de Cabrera i d'Anna de Colom, era néta de Frederic de Cabrera i de Jerònima de Satorres, i era filla de Joan Llull i d'Isabel Llull de Cabrera.⁴ El marit d'Isabel de Cabrera, Jeroni Albanell, patge del rei Felip III, rebesnet del regent de la cancelleria Jeroni Albanell, besnet de Galceran Albanell i d'Anna d'Almogàver,⁵ era nét de Jeroni Albanell i d'Isabel de Rebolledo, i fill de Galceran Albanell, el cavaller de l'orde de Sant Jaume, humanista i amic de l'arquebisbe de Tarragona, Antoni Agustí, i preceptor del príncep, el futur Felip IV,⁶ i, per part de mare, fill de Lucrècia Llull.

2. Aquesta panoràmica dels Cabrera segueix els treballs de S. SOBREQÜÉS, de J. M. PONS GURI i d'A. de FLUVIÀ de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (GEC), i de P. MOLAS a *L'alta noblesa catalana a l'edat moderna*, Vic, Eumo Editorial, 2004, 17-20; també S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Vicens Vives, 1957, 181.

3. Pere Molas es refereix al caràcter disbauxat de Jeroni Albanell fill únic del prestigiós humanista Galceran Albanell i Girón de Rebolledo. Aquesta mort fou acceptada per Galceran Albanell «amb resignació cristiana no exempta de duresa: "gràcies al Senyor que hi haurà hu manco que lo offenga"; P. MOLAS, *Família i política al segle XVI català*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1990, 53. També a *Catalunya i la casa d'Àustria*, Barcelona, Curial, 1996, 171, amb la frase normalitzada: «Gràcies a Déu que hi haurà un de manco que li ofenga».

4. La meua documentació (ACA, Generalitat, V-37, V-48 i V-57) discrepa de la informació de la GEC d'Armand de Fluvià. Segons la informació d'Armand de Fluvià, Isabel de Cabrera era filla il·legítima de Frederic de Cabrera; en canvi, la meua documentació, repetides vegades diu que és néta legítima de Frederic, filla de Joan Llull i d'Isabel Llull i de Cabrera, i germana de la comtessa de Montagut.

5. Aquest vincle del passat és interessant per tal com el poeta Joan Boscà era Joan Boscà i Almogàver i un volum patrimonial del Galceran Albanell, preceptor del futur Felip IV, indica relacions amb els Boscà, si més no per raons de possessions urbanes a Barcelona. ACA, Generalitat, V-57, f. 105v, 106r, 109r, 114v i 121r, entre d'altres. Els Albanell verifiquen aquella ja coneguda relació entre renaixement i corona i la tendència hispano-castellana que adoptà aquest moviment a casa nostra, tot i que els volums patrimonials són sempre escrits en català. Sobre els Albanell, P. MOLAS, *Catalunya i la Casa...*, 165-172.

6. Pel que fa a la família Albanell, a més de la documentació de l'ACA esmentada, vegeu l'obra citada de P. MOLAS, *Família i política...* Amb relació a Galceran Albanell i Girón de Rebolledo i la seva importància política i intel·lectual (preceptor, erudit, poeta, conseller polític i un cop vidu arquebisbe de Granada), vegeu especialment 51-54. També P. MOLAS, *Catalunya i la Casa...*, especialment 169-172 i 182-186.

Breu genealogia Cabrera-Albanell

Jeroni Albanell, regent la cancelleria		Antic Almogàver = Marimunda de Vilamarí
I		I
		1520
Antic de Cabrera = Anna Colom		Galceran Albanell = Anna Beneta Albanella i d'Almogàver
I		I
		1559
Frederic de Cabrera = Jerònima de Satorres		Jeroni Albanell = Isabel Albanell i Giron de Rebolledo
I		I
		1583
Isabel Llull de Cabrera = Joan Llull		Galceran Albanell = Lucrècia Llull
I		I
	1607	
Isabel de Cabrera i Albanell	=	Jeroni Albanell

Font: ACA, Generalitat, V-37, V-48 i V-57.

Si algun interès té la persona d'Isabel de Cabrera és perquè la documentació Albanell, que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó - Arxiu Reial de Barcelona, possibilita el reconeixement de les seves rendes i, en definitiva, de les rendes de la darrera representant a Catalunya d'un llinatge en altres moments molt poderós, i observar quins foren els seus enllaços catalans, si li quedava o no algun lligam amb els Cabrera almiralls de Castella i, sobretot, en què podia consistir l'economia d'un sector marginal d'un gran llinatge català a les seves acaballes. De la noblesa, sovint en solem verificar aquells casos que, tot i el seu endeutament permanent, per la via dels casaments es mantenen i solen acumular patrimoni, i, en canvi, potser solem saber poc sobre els plançons marginals i en extinció d'aquests famílies. És cert que no tenen un interès central, però una aproximació detallada pot ajudar a fer entendre l'escenari de molts plets de l'època i les fallides que els acompanyaven. Frederic de Cabrera, l'avi d'Isabel de Cabrera, moria a Barcelona el 3 d'abril de 1594, a la presó per deutes. A la presó es posava malalt i se'n reclamava el trasllat a una part més sanitària del recinte. Consta el seu trasllat a la part més alta de l'obra nova de la presó, on moria al cap de tres dies després.⁷

7. Per deutes i potser a causa d'alguna cosa més. Pensem que som en els anys de les torbacions catalanes de la fi del segle XVI, estudiades per M. PÉREZ LATRE, *Entre el rei i la terra. El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Vic, Eumo Editorial, 2004, 181-234. En qualsevol cas el privilegi nobiliari no sembla que l'eximis de presó per deutes, malgrat el que explica V. FERRO sobre els privilegis nobiliaris, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo Editorial, 1987, 328. A ACA, Generalitat, V-57, un volum patrimonial de Galceran Albanell, sogre d'Isabel de Cabrera, ens explica les circumstàncies de la presó i mort de Frederic de Cabrera amb les següents paraules (f. 111r-v): «Fas memòria que estan don Frederic de Cabrera pres, axí per deutes seus civils com també per deute criminal, ço és per raó de la fiança ho manlleuta que féu a don Guerau de Cruïlles de 4.000 lliures, lo qual se n'és anat de la presó, se emmalaltí en la torreta a unt estava pres per raó de la dita manlleuta, y agravant-se-li lo mal, per a exir de dita torreta, fonc forçat aver de

En morir Frederic (1594) ja havia mort el seu fill Antic (1585/86) deixant un fill bastard de nom Jeroni. La resta dels seus fills eren també bastards: Bernat, Elisabet, Àgueda i Elionor, aquesta darrera casada amb Francesc de Vilaseca. Només una filla legítima, dita Elisabet, també ja morta (1586), li deixava per casament amb Joan Llull una successió legítima femenina: Isabel la qual documentalment és coneguda com a Isabel de Cabrera i hereva del seu avi Frederic de Cabrera. L'orfandat molt jove d'Isabel de Cabrera ens és explicada pel seu sogre Galceran Albanell. Joan Llull, que moria el 30 de març de 1593, en el seu testament havia deixat com a curadors de les seves dues filles a don Frederic de Cabrera, sogre de Joan Llull; al senyor Pons major; a Miquel d'Oms major; a Joan Dusay; a don Antic de Cabrera, comanador de Sant Joan i germà de Frederic; a Gualbes de Corbera, i a Galceran Albanell. Joan Llull volia casar la seva filla major, Jerònima Llulla –a la qual feia hereva sempre que no heretés al seu avi Frederic–, amb Jeroni, fill i hereu de Galceran Albanell, i, si no casava Jerònima, que fos Isabel Llulla, la seva segona filla. Els sis curadors, en absència d'Antic de Cabrera i de Gualbes de Corbera, encarregaren a Galceran Albanell l'administració de l'herència Llull i disposaren que les filles fossin acollides en la casa d'Albanell. Per aquesta raó, els curadors, el 9 d'agost de 1593, li taxaren, des del primer d'abril de 1593, 100 lliures anuals pels aliments de les dues filles, estant sanes, i 100 lliures anuals més per aliments de llurs criats (lo Mut, na Paula i un patge).⁸ Jerònima es casava amb el comte de Montagut. Això explicaria que Isabel, pel fet de ser la filla destinada a casar-se amb Jerònim Albanell, visqués, abans de casar-s'hi, a casa del curador Joan Dusai i explicaria també el paper subaltern d'Isabel, enfront del paper preponderant del sogre Galceran Albanell, en la gestió de les rendes del seu patrimoni, si més no durant la curta etapa de casada.⁹

donar fiançes, que a pena de quatre mil lliures tindria bo y segur arrest en la presó, entre les quals que foren la sra dona Leonor sa muller per son dot y Vilaseca son gendre y Bellafilla, li fiu jo també fiança lo primer dia d'abril divendres de 1594, y axí tragueren als aposentos més alts de la obra nova de la presó a unt és mort lo següent diumenge a 3 de dit mes de abril 1594 a les quatre hores de la tarda. Y axí visuraren, y designaren après de mort lo aguazil real Fluvià y lo procurador fiscal Llargues y mosèn Mallol notari del criminal, en poder del qual jo fiu dita fiança ab protestatió davant dels testimonis, que foren mosèn Arimon candeler de cera vehí nostre y Miquel Subirà criat de casa, com no.m'obligava ni volia obligar-me a ningun deute de dit sr don Frederic de Cabrera ni a la manlleuta que ell havia feta a don Guerau de Cruilles sinó tan solament per aquell cas de allaujar-li la presó y que no exiria d'ella, demanave per mort sua so fora de dita obligació y cuydado. Nostra senyor lo tinga en sa santa glòria de sa mort ma pesa, y fas grans gràcies a sa Divina Magestat de ser fora de semblant obligació». Encara més, Galceran Albanell (f. 111v) sotaescrivia amb carta d'indemnitat 599 lliures 19 sous posades pel comanador de Sella de la religió de Sant Joan per a la sepultura i alguns deutes forçats de Frederic de Cabrera per tal que Elionor de Cabrera, muller de Frederic, i les dues pubilles d'en Joan Llull no haguessin de «vendre res ni mobles de l'heretat» ni «treure'ls de la pensió de la casa del dit senyor don Frederic de Cabrera sobre el comtat de Mòdica» i es posava a mans d'Antoni Bruguera, procurador de Frederic i de Elionor. Això fou fet amb el vistiplau dels curadors de les dues pubilles i dels marmessors del testament de Frederic de Cabrera misser Pere Calvo i misser Dalmau, doctors del Reial Consell, per tal de conservar l'heretat.

8. ACA, Generalitat, V-57, f. 111r.

9. Aquesta situació queda prou ben explicada pel mateix Galceran Albanell en el seu volum patrimonial V-57.

Isabel de Cabrera esdevenia l'hereva del seu avi Frederic. Dos documents ens permeten conèixer els béns i les obligacions que Isabel de Cabrera adquiria amb aquesta herència: el document dotal¹⁰ i les rendes de la seva etapa de casada.¹¹ A través d'aquests testimonis podem identificar, d'una banda, la complexitat que hi ha darrera d'una xifra dotal i, de l'altra, les obligacions que sempre s'adquirien amb la recepció d'una herència.

El dot d'Isabel de Cabrera

Els capítols matrimonials d'Isabel de Cabrera amb Jeroni Albanell foren escripturats en les notaries de Barcelona de Joan Sala i Joan Parejà (23 de febrer de 1607); amb tot, aquests capítols no consten en cap dels respectius protocols d'aquests notaris, tot i que en els volums de Parejà són diverses les escriptures entorn d'Isabel de Cabrera. Potser és interessant observar aquí que el notari Joan Parejà, el qual és omnipresent en els comptes d'Isabel de Cabrera, és el notari del procés de canonització d'Ignasi de Loiola. Eulàlia Duran ja va indicar fa anys la influència d'Ignasi de Loiola sobre les elits familiars barcelonines.¹² En el cas d'Isabel de Cabrera ens interessa remarcar les seves relacions barcelonines; per exemple, el paper de la família dels Lull. Una Lull és mare de Jeroni Albanell i un Lull és pare d'Isabel de Cabrera, la qual cosa obligarà als Cabrera-Albanell a

10. ACA, Generalitat, V-57, f. 46 r-47v: *Memorial dels censos y lloguers de cases fins en suma de 500 lliures de renda constituïdes en dot per la senyora dona Isabel de Cabrera a don Hierònym Albanell, marit seu ab los capítols matrimonials en poder de Joan Sala y Joan Parejà notaris de Barcelona a 23 de febrer de 1607.*

11. ACA, Generalitat, V-37, f. [1r a 8r]: *Comte dels diners que reb la senyora dona Isabel de Cabrera des del dia de son casament ab Hieronym Albanell que fonc a 26 de febrer 1607. En lo qual dia a finit lo comte de la administració de sos bens.* V-37, f. 74r-91v: *Comte dels gastos fets per la senyora dona Isabel de Cabrera des del dia que es casà ab don Hierònym Albanell que fou a 26 de febrer 1607 en lo qual dia a finit lo comte de la administració de sos béns.* Aquests comptes foren establerts per don Francisco Monsuar, canonge de Tortosa –segons ens diu MOLAS, *Família i política...*, 52– i procurador de Galceran Albanell, sogre d'Isabel. Sabem que els Monsuar són senyors de Favara (ACA, Generalitat, V-57, f. 113r). Els comptes de Monsuar eren acreditats davant de Nicolau Mensa, escrivà de manament de Madrid (20-IV-1615); comptaven amb la definició d'Antoni Estalella, notari de Barcelona (14-III-1616), i contenen l'aprovació de la mà d'Isabel de Cabrera, la qual demostra que sabia escriure; f. [7v]: «io, dona Isabel de Cabrera, firmo los sobre dits comtas, així mateix com lo sobre dit senior don Francisco Monsuar, vui als catorse de maig mil siscents i setse», i f. 91v: «io dona Isabel de Cabrera firmo los sobre dits comtes, així mateix com lo senior don Francisco Monsuar, vui als catorse de maig mil siscents i setse».

12. E. DURAN, «Gualbes, Frederic Honorat», GEC; també E. SERRA I PUIG, «Els Gualbes al segle XVI: la funció pública», *Jornades d'Història. Antoni Agustí (1517-1586) i el seu temps*, Tarragona, PPU, 1986, vol. II, 507-534, en especial 522-523. La freqüència del nom Jeroni en homes i dones tal vegada reflecteix el pes de la Vulgata i amb ell de la contrareforma en aquella societat. D'altra banda Pere Molas ens indica que un mossèn Albanell, del qual no sap el nom, «va assistir el 1554 a la benedició de la nova església de Betlem, de la Companyia de Jesús»; P. MOLAS, *Família i política...*, 8.

comprar la llicència de casament a Roma per la condició de cosins germans de Jeroni i Isabel.¹³

El dot d'Isabel de Cabrera, fou estipulat en 10.000 lliures¹⁴ i s'atorgà amb una sèrie de drets que assoleixen les 500 lliures anuals. Estava compost per un lloguer de tres cases de Barcelona; 20 censos de cases barcelonines, una d'elles amb hort; censos de tres peces de terra a Provençana i d'un hort amb sínia vora del portal de la Drassana, i set pensions de censals de categoria molt diversa. Les tres cases llogades es troben al carrer de Sant Pau i el seu origen és l'heretat de Jerònima Satorres, àvia d'Isabel de Cabrera, i rendeixen 20 lliures anuals. Els censos són de cases situades als carrers d'en Oliva, de Sant Pau, d'en Llàstics, de la Blanqueria, Més Alt de Sant Pere prop lo rec, d'en Oliver al Pla d'en Llull, a la placeta d'en Marquilles, al Palau de la Comtessa, davant l'església parroquial de Sant Miquel, prop de la Volta de Montanyans davant lo Pes de la Farina, en la Llibreteria al cantó que passa a Sant Just, prop de la porta Ferrissa, al carrer de Tallers i al carrer de l'Hospital davant lo Padró, i rendeixen en censos un total de 36,60 lliures anuals. Els censos de les peces de terra de Provençana i l'hort amb sínia del portal de la Drassana rendeixen 6,41 lliures anuals, i les pensions dels censals, 425,25 lliures anuals. Tot plegat suma una renda anual de 500 lliures i escaig. El plat fort són els censals i, molt especialment, el de Sicília, del qual destina 300 lliures, 5 sous i 6 diners de pensió anual al dot. El memorial dotal d'Isabel de Cabrera diu: «per compliment de les sobredites 500 lliures ha constituït dita senyora en dot 300 lliures 5 sous en annua pensió pagades per dita senyora d'aquell censal que com hereba del senyor don Phrederic de Cabrera, avi seu, reb quiscun any al primer de setembre del Excm Senyor Almirall de Castella sobre lo comtat de Mòdica de Sicília». Aquesta precisió ens permet conèixer, ni que sigui a través d'una pensió de censal, això sí, quantiosa, que encara hi havia una relació entre els almiralls de Castella i Isabel de Cabrera, i aquest censal ens recorda les connexions historicopolítiques amb Sicília de la família Cabrera i/o el vell passat mediterrani dels catalans.

La composició i els ingressos del patrimoni d'Isabel de Cabrera

Una part de les rendes d'Isabel de Cabrera, com ja s'ha vist a través del dot, eren lloguers i censos de cases a Barcelona. El patrimoni urbà és important però està format sobretot per censos i no per lloguers. Això vol dir un patrimoni que no es pot reactualitzar i tendeix a devaluar-se. Isabel de Cabrera manté també algun lloguer i cens urbà barceloní exclòs de les obligacions dotals, com ara el lloguer de la casa de Frederic de Cabrera, de la qual no se'ns diu la localització, que paga 20 lliures cada mig any. Casa i lloguer estan dividits entre el doctor en drets Antoni Joan Artós i el canonge Maties Cella i de Canet.¹⁵

13. ACA, Generalitat, V-57, f. 132r, 15-IX-1605.

14. ACA, Generalitat, V-57, f. 134r (23-II-1607).

15. El 10-III-1607 una mitja anyada de lloguer la paga el doctor misser Rafel Cordellas; el 15-II-1608 paga mitja anyada de lloguer el doctor misser Antoni Joan Astor; el gener de 1609, el canonge Maties Cella i de Canet.

També resten fora de les obligacions dotals un cens de 18 sous l'any d'una casa al carrer de Llàstics que paga Joan Torner, teixidor de llana, el qual en alguna ocasió paga amb flocs de llana; una altra casa al carrer Llàstics paga un cens de 11 sous a l'any; una altra a la Blanqueria paga un cens d'1 lliura i 7 sous; uns casals enderrocats del carrer de Sant Domingo, tocant al call, paguen uns censos poc concrets però que són més de 2 lliures i 10 sous a l'any; unes cases a la Volta de Montanyans fan un cens de 13 sous i 6 diners a l'any; unes cases unides amb l'església del Palau procedents de la hisenda Satorres paguen un cens de 18 sous anuals; una altra casa procedent de la hisenda Satorres, però de la qual no sabem el carrer, paga un cens de 9 sous a l'any, i una darrera, de la qual tampoc no sabem la ubicació, en paga 11 sous anuals.

Que els immobles urbans tenen un cert pes en les rendes d'Isabel ens ho demostra també l'existència del cobrament de lluïsmes per l'entrada de l'establiment d'algunes cases. Així, el 20 de maig de 1609 cobra 3 lliures i 2 sous, feta gràcia del terç, pel lluïsmes, de 60 lliures d'entrada d'un establiment de cases del carrer dels Banys; és a dir, feta gràcia del terç, el lluïsmes de l'establiment és poc més del 5%. El 25 d'agost de 1609, Isabel de Cabrera cobrava 10 lliures per la venda d'unes cases al carrer de Sant Domingo (les quals eren venudes per Violant Brassa i Joan Borràs a Joan Guinot i que pagaven 3 lliures de cens anuals a Isabel de Cabrera) i per un censal de 100 lliures que feia Guinot, el comprador de la casa, a un terç.¹⁶ Per una cosa i l'altra Isabel cobrava en concepte de lluïsmes, feta gràcia del terç, les esmentades 10 lliures. El lluïsmes de la venda de les cases era a raó de 2 sous per lliure i el del censal a raó d'un sou per lliure. En teoria això seria un 10% de lluïsmes per la venda de les cases i un 5% de lluïsmes pel censal venut, que segurament, es va vendre per pagar el preu de 140 lliures de la venda de les cases. Se'ns escapa el motiu pel qual en lloc del lloguer adopten la fórmula de l'establiment en el cas de les cases del carrer dels Banys. En qualsevol cas els censos sempre superen els lloguers i la venda de les cases del carrer de Sant Domingo demostra que Isabel de Cabrera només té el domini eminent, mentre que, els qui les venen, Brassa i Borràs, serien els posseïdors del domini útil.

Les persones que habiten aquestes cases com a llogaters i sobretot com a pagadors de censos són de caràcter divers. Sense fer distinció entre consignacions per dot o no, hi trobem entre els que paguen censos, quan se'ns explicita, oficis de la mà mitjana i menor (artistes i menestrals): mercader, notari, sastre, peiraire, mercer, argenter, jurista, apotecari, mestre de cases. Un Joan Lluell «imaginaire» de segur familiarment relacionat. Però no hi deixa d'haver-hi algun membre del braç militar, com ara Dalmau de Rocabertí, en el cas de les cases davant l'església parroquial de Sant Miquel, o Pedro Santcliment i de Pinós, en el cas de les cases prop de la Volta de Montanyans davant lo pes de la farina, o don Bernat Salbà, en el cas de les cases del carrer de la Seca, o Joan Burgués i de So, en el cas d'immobles de l'heretat de Satorres, o algun reverend, com mossèn Miquel Puig, capellà major del Palau, en el cas de les cases del Palau de la Comtessa. Els nous es-

16. De fet una tercera Jerònima Pints, vídua d'Antoni Roure, notari de Barcelona.

tabliments són fets al doctor Cella el del carrer dels Banys i la venda de les cases de Sant Domingo és feta per Violant Brassa i Joan Borràs, dels quals no se'ns diu l'ofici, a mestre Joan Guinot.

Cal no oblidar que aquesta documentació de rendes amb ingressos i despeses és fruit de la relació economicodomèstica dels Albanell amb Isabel de Cabrera per aclarir quins són els deutes mutus entre Galceran Albanell i la seva nora un cop mort el seu fill, i cal indicar que no sembla que aquesta tingui rendes a part. Per tant, hem d'atorgar a aquest document un valor complet. Dit això, aquest article intenta observar el nivell de la hisenda o rendes d'Isabel de Cabrera durant els seus anys de casament en ingressos i en despeses tot i la complexitat documental.

He sumat els comptes del que figuren com a entrades en favor d'Isabel en diversos conceptes per aclarir-ne com a mínim l'origen grosso modo. El total del cobrat per censos constituïts en dot però que van esmerçar-se en favor de la mateixa Isabel van ser 82,34 lliures; el total del cobrat per censos no constituïts en dot foren 60,75 lliures; el total del cobrat per lluïsmes vinculats a cases venudes foren 14,60 lliures; pels lloguers de cases pròpies s'obtenen 84 lliures; i pel llegat del seu besoncle, Antic de Cabrera, batlliu de Mallorca de la religió de Sant Joan de Jerusalem, 123 lliures, tanmateix el llegat era de 1.000 lliures i a més hi hagué un plet amb la religió de Sant Joan sobre una saia-mortalla, de la qual ja parlaré més endavant. Això no és tot, en la partida d'entrades encara cal afegir-hi els ingressos procedents de la Torre de Marata, herència també de l'avi Frederic de Cabrera, a la qual dedico un tractament a part. La part del lleó de les rendes són els censals i en especial la pensió del censal de Sicília. Aquest rendava entre 1606 i 1610, 7.322,68 lliures. El quadern permet observar que el censal o pensió de censal de Sicília es pagava el setembre i solia arribar el juny-juliol de l'any següent a través de lletres de canvi cobrades a la fira dels reis de Plasència i comportava canvis monetaris d'escut a sous i en els canvis monetaris apareixen sovint també monedes fraccionàries sicilianes (tarí, grani, carlini). En alguna ocasió el pagament es feu en espècie (seda en el cas de 1608). Per censals, els ingressos de 1607 a 1615, inclòs el de Sicília, assoleixen les 8.094,39 lliures.¹⁷ La suma dels censals, amb els censos, els lloguers i la part cobrada del llegat d'Antic de Cabrera, batlliu de Mallorca, sumen un total de 8.459,08 lliures.

En aquesta partida d'entrades encara hi caldria afegir deutes pendents de Galceran Albanell, però comptabilitzats com a ingressos efectius en el quadern i que

17. Hi ha pensions de censal de Miquel d'Oms, senyor de Sant Jordi (224, 19 lliures), de don Francisco d'Erill i dona Constança, la seva muller, i dona Isabel de Torrellas per pensions que pesen sobre la baronia d'Eramprunyà (33,45 lliures), per la lluïció d'un censal de Miquel Esteve sastre (3 lliures), per pensions de censal dels comtes de Montagut (170,20 lliures), per un deute no sé si procedent de cap censal de Galceran Albanell envers Isabel de Cabrera (100 lliures), per les pensions de censals dotals, «que són caigudes en lo any del plor, ço és de temps que morí mi senyor don Hieronym Albanell» (157,62 lliures), i per un censal creat per Joan Badia, comissari reial (83,25 lliures).

ascendeixen a 1.570,40 lliures; 1.250 lliures són la meitat de l'escreix que Galceran havia promès en capitols matrimonials.

Fins aquí sobretot els ingressos en censos i censals d'Isabel de Cabrera, que no són tots per tal com ens cal, encara, tenir present la hisenda de la Torre de Marata, heretada de l'avi Frederic, que s'estudia més endavant.

Les despeses d'Isabel de Cabrera. Llegats i aliments familiars

Les despeses les analitzo agrupades en blocs per fer-les més intel·ligibles, tot i l'interès dels detalls que en alguns casos mereixen ser comentats o indicats. Anàlitzo separadament les procedents de la gestió de la Torre de Marata.

Dos blocs són molt evidents: les despeses del casament d'Isabel de Cabrera i els càrrecs per deutes heretats més els llegats familiars.

Els dispendis pel casament poden resumir-se en dos conceptes: pagament per la llicència romana per un casament entre cosins germans i desemborsament per l'aixovar, que està format per la compra de roba en un calendari anterior al casament i el preu de fer-lo cosir per mans femenines. El conjunt del casament costà 4.000 lliures, però no en tinc desglossats els conceptes, llevat de la despesa per la dispensa pontifícia i per algunes compres i feines de cosir.

<i>La dispensa de Roma</i>	<i>Compra de roba i complements</i>	<i>Feina de cosir</i>
1.555,67 lliures*	44 lliures	38,90 lliures

* El document V-37 no n'ofereix el desglossament al complet. En canvi és possible que un treball molt minuciós del document R-58 permetés establir-ne el detall al complet. La despesa de la dispensa pel casament (que munta 1.063 escuts) verifica el paper dels diners de Sicília en aquest afer. Aquesta operació i en general les partides d'ingressos procedents de Sicília ens mostren els càlculs de reconversió monetària. En el cas d'una de les meitats de la llicència de casament, la més ben documentada, s'observa dues cotitzacions de l'escut: escuts a raó de 27,5 sous per escut, i escuts a raó de 30,5 sous per escut. S'usa el banc de Jaume Francesc Bru i de Francesc Pobra per girar aquests diners a Roma. La sol·licitud ha anat a càrrec de Pere Joan Bru de Roma. Els diners han estat cursats per lletra de canvi per a Roma a pagar per Herrera i Costa a Pere Joan Bru. El pagament de l'altra meitat de la llicència ens queda més en la nebulosa.

Les despeses de cosir són pagades a dones vídues: na Samsona vídua i la vídua Àngela Figueres. No sempre se'ns explica què han cosit. El 31 de maig de 1607 se'ns diu que la vídua Figueres cobra 4 lliures i 18 sous «per mans de cosir unes camises de dita senyora dona Isabel de Cabrera que es feu ans de casar-se i per tota altra feina que ha feta en dit temps». El 18 de juny de 1607 se'ns diu que Àngela Figueres «vídua en lo carrer dels Tellers» ha cobrat per gir al banc de Milsocós 13 lliures «per mans de fer una gorguera brodada». En aquest cas Isabel de Cabrera en pagar diu que la gorguera és per a la seva germana la comtessa de Montagut. Han participat també en treballs de confecció monges del monestir de Jerusalem per tal com el 12 de juliol de 1607 el monestir cobra, de la mà d'Estàsia, criada d'Isabel de Cabrera, 7 lliures comptants per la guarnició de fusós (randes de boixet), segons encàrrec fet el febrer de 1607.

Podem oferir un breu quadre d'algun detall de les robes i complements:

<i>Tipologia</i>	<i>Quantitat</i>	<i>Per fer</i>	<i>Preu en ll/s/d*</i>	<i>Botiguer</i>
Alemanyes de saquet	3 canes	Camises o devantals	6 sous cana = 3/19/8	A Francesc Raventós, fuster de Vilafranca del Penedès, pare i hereu de Joan Raventós, mercer. Girat al banc de Francesc Alexandre i Jeroni Moxó el 31 de maig de 1607
Cambrai	1 cana		1/12/0	Ídem
Guarnició de fusós	7 canes 2 palms	Per guarnir mocadors	9 sous cana = 3/5/3	Ídem
Filet de crema	4 unces $\frac{3}{4}$		a raó de 5 sous l'unça = 1/3/9	Ídem
Guarnició de fusós	5 canes 5 palms	Per una gorguera	a raó de 4 sous cana = 1/6/6	Ídem
Punyets de «mànegues d'Holanda» obrades de seda	2		2/8/0	Fetes fer per Isabel de Cabrera abans del casament. Pagades a Antic Bellissa, mercer, a través del procurador de Belissa, Antoni Jaume Frontera, candel·ler de cera.

* ll = lliures, s = sous, d = diners.

L'herència de Frederic de Cabrera comportava, al costat dels ingressos pels censos i lloguers barcelonins i per les rendes de la Torre de Marata –que estudio més endavant–, haver d'assumir també els deutes del mateix Frederic de Cabrera i, a més, una bona quantitat d'obligacions familiars, així com la necessitat de tancar algun conflicte judicial. Entre els deutes importants de Frederic, que s'arrosseguen en aquests anys sobre les rendes d'Isabel de Cabrera, hi trobem un censal de 13 lliures anuals, amb pensions endarrerides fins a 240,93 lliures, envers Bernardí Torres i Isabel Aimeric, sogra de Bernardí; un llegat de 600 lliures per a dona Elionor Vilaseca i de Cabrera, filla natural de Frederic i muller de don Francesc de Vilaseca; una fiança per un censal de don Bernat Salbà de 100 lliures anuals de pensió i vint anys sense pagar, pel qual la Religió de Sant Joan reclamava 2.000 lliures; la fiança d'un violari –no en sabem la quantitat– que reclamava Miquel de Cruïlles com a hereu d'un tal Montanyans; un debitori fet per Frederic de Cabrera de 1.377,87 lliures al mercader Pau Llobet reclamat pel seu successor Francesc Moxó; part d'un debitori fet per Frederic de Cabrera a don Gabriel d'Avellaneda del qual encara restava a deure 163,67 lliures; 300 lliures de pensions degudes per un violari de Galceran Ferrer les quals són reclamades pel senyor Miquel Oliver; pen-

sions endarrerides d'un censal de la Pia Almoïna de 250 lliures; el descàrrec d'un llegat de 25 lliures deixat per Frederic al seu nét Jeroni de Cabrera; el retorn d'un préstec graciós fet per Francesc Cornet a Frederic de Cabrera en la cort de Madrid de 120,35 lliures; part de 900 lliures per la fermaça de la bolla de Cervera del trienni de 1572; una condemna de 4.000 lliures a pagar a Pere Caçador¹⁸ i un altre préstec rebut a Madrid per Frederic de Cabrera de dona Felipa de Rebero i Olivera per fer-li alçar una empara del qual consta que Galceran Albanell en paga 454,30 lliures com a quota final. De tot aquest seguit de compromisos, la documentació indica que Isabel de Cabrera, per mà de Galceran Albanell, va pagant les pensions de Bernardí, el llegat d'Elionor Vilaseca, el debitori de Gabriel d'Avellaneda, el llegat de Jeroni de Cabrera, les pensions del violari de Galceran Ferrer, les pensions de la Pia Almoïna i el préstec de Francesc Cornet i de Felipa de Rebero i Olivera, i té en procés judicial la fiança del censal de Salbà, la fiança del violari de Miquel de Cruïlles i el debitori de Francesc Moxó. Pel que fa al deute a Caçador, l'únic que indica la documentació és el pagament a mossèn Barres, procurador, a través del banc Moxó, de 20 lliures pel procés contra Caçador pagades per «mi senyora major», és a dir, per Isabel Albanell i de Rebolledo. Pel que fa a la fermaça de la bolla de Cervera quasi li va costar a Isabel de Cabrera l'heretat de la Torre de Marata. Tot i que per la fermaça de la bolla hi havia hagut concert l'any 1604, el 26 de gener de 1610, el porter reial Francesc Santamans s'arribava a la hisenda de Maçanet amb l'ordre consistorial d'executar la finca. Isabel de Cabrera, el 19 de febrer del mateix any, pagava 20 lliures a la Diputació per constrènyer els diputats a sobreseure-li l'execució.

No sembla que les obligacions familiars s'acabessin amb aquests llegats i deutes de Frederic tan explícits en la documentació. Al llarg del document s'observa, també, que Isabel de Cabrera, o el seu sogre Galceran Albanell, paguen per concepte d'aliments a diversos membres de la família Cabrera. Al germà Bernat de Cabrera que navega amb les galeres de Catalunya, al cosí Jeroni Cabrera, al germà Antic de Cabrera, a l'avía Jerònima Satorres de Cabrera, a Elionor Mas de Cabrera segona dona de Frederic de Cabrera, a Isabel Lull mare d'Isabel de Cabrera i a Maria Cabrera tia d'Isabel de Cabrera i també es paga per l'esmentada saia d'Antic de Cabrera, batlliu de Mallorca, i per un violari d'aquest envers un tal Francesc Navarro.

Bernat de Cabrera, que navegava amb les galeres sicilianes i tal vegada és el cavaller que havia estat tret de mala manera de l'església del monestir del Carme de Barcelona pels homes de la unió el juliol de 1606,¹⁹ rebia suport econòmic de les rendes d'Isabel. Trobem que es fan despeses en nom seu des de 1608. En el curs d'aquest any, quan desembarcava de la patrona de Sicília, tornant de ponent rumb cap a Itàlia, Isabel li pagava uns valons (pantalons) per 1 lliura i

18. No he pogut aclarir si es tracta de la fermaça de les 4.000 lliures de Guerau de Cruïlles per les quals, pel que sembla, Frederic havia estat empresonat.

19. *Dieteris de la Generalitat de Catalunya*, vol. III, *Anys 1578 a 1611*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1996, 840, 856 i 894.

8 sous,²⁰ i un vestit per 15 lliures i 19 sous,²¹ i, pel que sembla, al vestit encara caldria afegir-li 22 dotzenes de botons a raó de 3 sous la dotzena, és a dir, 3 lliures i 6 sous més.²² Abans de tornar embarcar encara rebia 30 lliures comptants i aquest mateix any consta, també, que se li pagaven 6 lliures i 10 sous al comptat, a més d'unes sabates, una mula i un home per anar de Barcelona a Tarragona «per alçar les galeres», les quals no les atrapava fins a Vinarós.²³ En un dels pagaments s'especifica que és obligació d'una paga «per ajuda de costa juntament ab les 25 lliures²⁴ que a rebut en juny proppassat en Milà» i s'assumeixen dotacions «conforme vindran de allí les lletres». L'any 1609 cobra quotes desconegudes de la pensió del censal de Sicília i d'un préstec pres per Isabel de Cabrera, i a més cobra 45 lliures des de Gènova de la mà de Hieronymo i Ambrosio Negrotti girades a través del banc de Milsocós. El 1610 hi ha notícia d'una causa introduïda per Bernat de Cabrera contra Isabel de Cabrera que acaba amb un concert de 120 lliures anuals per aliments i, d'ençà d'aleshores, comencen a aparèixer pagaments en mitges terces en concepte d'aliments destinats a Bernat de Cabrera. Per tot plegat el quadern de 1607 a 1615 d'Isabel de Cabrera revela una despesa global en favor de Bernat de Cabrera de 461,96 lliures.

Un altre membre de la família que rep suport de les rendes d'Isabel de Cabrera és Jeroni de Cabrera, fill bastard d'Antic de Cabrera²⁵ i nét de Jerònima de Satorres, primera dona de Frederic de Cabrera. Aquest també sembla gaudir d'un llegat de 25 lliures anuals «del seu avi Frederic de Cabrera». Entre 1608 i 1614 Jeroni Cabrera rep a expenses d'Isabel peces de vestir, molts parells de sabates i, d'ençà d'una sentència de 21 de gener de 1611, aliments en moneda en teoria per valor de 25 lliures anuals. Les deixes no monetàries en peces de vestir tenen un valor de 19,99 lliures; les sabates, de 6 lliures;²⁶ per un lloguer d'una mula en destí cap a Mosset,

20. Pel folre, 15 sous; la bretanya de la vestidura, 3 sous; les vetes per les boques dels camals, 3 sous; seda i fil per cosir-los, 7 sous.

21. El vestit tenia 3 canes de vintidòsè frerenc de Barcelona a raó de 3 lliures i 8 sous per cana, una cana de baieta a raó de 28 sous per palm, una unça i mitja de «gorbions», és a dir, torçals, per la gira de l'herruelo», és a dir, mena de capa, i dues faltrigueres.

22. També consten 6 sous per baixar 3 canes de drap per al vestit esmentat. Els pantalons són pagats a Francesc Balell sastre; el vestit es pagava per pòlissa de Galceran Albanell en el banc dels hereus de Jaume Bru i Francesc Pobla, i ho cobrava Damià Vilardaga, botiguer de draps; els botons eren pagats a Joan Coromines, passamaner.

23. Tot això es pagava amb dues partides de 8 lliures i 10 sous una, i de 4 lliures l'altra, que especifiquen que havien estat per a unes sabates (8 sous), per a uns homes amb una mula anada i tornada (6 lliures), i les 6 lliures i 10 sous al comptat.

24. Sembla que gaudia també d'un llegat de 25 lliures per tres anys i mig que començava l'agost del 1609.

25. La mort d'Antic de Cabrera el 1585/86 impedí la successió masculina dels Cabrera catalans.

26. El parell de sabates sempre valen 8 sous i el mestre sabater és Pere Pagès. No sé quines funcions exerceix Jeroni, però en el curs d'aquests set anys se li paguen 15 parells de sabates. Entre el vestuari es pot destacar un parell de mitges per 1 lliura, el vestit de dol que Isabel de Cabrera li paga per la mort de la mare de Jeroni. El vestit de dol pagat a Damià Vilardaga, botiguer de draps, val 6 lliures i 3 sous, i és de 4 canes i 5 palms de baieta negra a raó de 26 sous per cana.

2 lliures;²⁷ hi ha també despeses de 2,50 lliures en relació amb Jeroni procedents segurament d'un conflicte judicial vinculat a les obligacions familiars d'Isabel en descàrrec del llegat, i, finalment, les despeses del llegat o aliments en termes monetaris del conjunt d'aquests anys assoleixen les 106,65 lliures. El valor total monetari o no d'aquesta obligació familiar estaria per sota del llegat però hauria estat de 137,14 lliures, és a dir, de més de 19 lliures anuals.

De Jerònima Satorres de Cabrera, primera muller de Frederic i àvia d'Isabel, aquesta havia rebut diversos censos i algun lloguer de cases de Barcelona però també censos a pagar a la pabordia de febrer de la Seu i al monestir de Sant Pau de Barcelona.²⁸ Per posar en clar les rendes de Satorres i la successió havia calgut treure còpies dels testaments de Jerònima i de Isabel Lull i de Cabrera «sa filla» i adquirir dos llibres blancs grans amb cobertes de pergami «per assentar-hi el capbreu o llevador de totes les rendes que reb la senyora dona Isabel tant de l'heretat de dit [Frederic] com de Satorres». També Jerònima Satorres és l'origen d'alguna despesa familiar heretada per Isabel, com ara un petit càrrec judicial d'un procés de l'avi Frederic en nom de la seva dona contra la vila de Perpinyà i sobretot per la despesa de cera «per les funeràries» seves però també per les funeràries del seu fill Antic. El 27 de setembre de 1608 les rendes d'Isabel de Cabrera han de pagar, per sentència reial de misser Cordellas, regent de Catalunya, 69,67 lliures de cera, les quals són pagades a Joan Serra de Mollet, botiguer de tall, «com a successor de son sogre, candeler de sera». Les despeses en relació amb Jerònima Satorres inclòs el seu fill Antic assoleixen les 103,60 lliures, la part del lleó se l'endú el dispendi de cera per les funeràries seves i del seu fill Antic.

Les rendes d'Isabel de Cabrera també assumeixen despeses relacionades amb Elionor Mas, segona dona de Frederic de Cabrera. La documentació demostra que és ella la que cobra l'arrendament de la Torre de Marata. Encara més, sovintegen endeutaments mutus entre ella i Isabel. Les rendes de Cabrera tenen obligacions amb el dot i l'escreix d'Elionor. El 15 de novembre de 1605 són pagades a Elionor 117,66 lliures «a compliment de 7.600 lliures per son dot i creix conforme la concòrdia en poder de Joan Parejà notari de Barcelona», és la mateixa concòrdia per la qual, davant de l'omnipresent notari Joan Parejà s'estableix que Elionor Mas cobraria l'arrendament de Marata. Les rendes d'Isabel de Cabrera també les trobem vinculades a interessos d'Elionor pagant la recerca i comunicació d'un procés sobre un cens d'una casa del carrer de Sant Domingo, o pagant en descàrrec de pensions de censal, o pagant el trasllat d'una causa entre Elionor Mas i Elionor Vilaseca, i pagant un debitori al reverend mossèn Pere Casals, vicari del monestir de les monges de Valldonzella, i pagant deutes de Frederic de Cabrera reclamats a la vídua.²⁹

27. Hi ha d'haver alguna relació dels Satorres amb Perpinyà i alguna relació de Jeroni amb Mosset. Amb tot, els vincles més clars amb Mosset que apareixen en la documentació d'Isabel de Cabrera procedeixen del comte de Montagut, marit de la seva germana Jerònima.

28. En el conjunt dels anys es paguen 20,60 lliures pels censos de la pabordia i 7,33 lliures pels censos del monestir de Sant Pau.

29. Almenys el préstec graciós de Francesc Cornet a Frederic, fet estant aquest a la cort, el de Francesc Bru també atorgat a Frederic estant a Madrid i la fermaça de la bolla de Cervera de 1572.

El quadern documental objecte d'anàlisi demostra que les rendes d'Isabel de Cabrera sota la gestió de Galceran Albanell han pagat 691,46 lliures per afers relacionats amb Elionor Mas.

Isabel Llull i de Cabrera, mare d'Isabel, és present en els comptes d'Isabel de Cabrera com a origen d'algun ingrés, com ara el cens d'una casa a la porta Ferrissa de 2 lliures i 14 sous que es paga en dos temps per Nadal i per Sant Joan de juny i que, procedent de la vídua Lluella, està constituït en dot d'Isabel de Cabrera. També Joan Lluell és present en l'escriptura de les clàusules «d'opció i elecció que fa la comtessa de Montagut, germana d'Isabel de Cabrera, de l'heretat i béns del senyor Joan Llull, son pare, en els capítols matrimonials entre ella i el senyor comte de Montagut». Però més significativa que la presència en la documentació del pare o de la mare d'Isabel, la mare morta el 1586, és la presència de la germana Jerònima, casada amb el primer comte de Montagut, Guerau Galceran o Guerau Joan Antic de Cruïlles i de Santa Pau, baró de Castellfollit, Mosset i Llagostera i senyor de Lloret, Begudà, Sant Joan les Fonts i Castellar.³⁰ Les rendes d'Isabel de Cabrera reben pensions de censals de don Lluís de Cruïlles i de la comtessa de Montagut i cobren algun petit deute,³¹ però en les relacions economicodomèstiques entre els comtes de Montagut i Isabel de Cabrera les despeses d'Isabel assoleixen les 957,13 lliures, superant de molt les petites entrades. Els motius d'aquestes despeses són diversos. La part del lleó són prorrates i descàrrecs de pensions de censals (92,12%), despeses lligades a la mort del comte de Montagut (4,80%), la presa de possessió dels dominis del comte de Montagut per la tenuta de la comtessa (2,08%), la restauració d'una tapisseria (0,52%) i petites despeses notarials (0,17%).³²

30. Segueixo la informació de la GEC d'Armand de Fluvià. Amb tot, tal com he dit al començament, segons la meua documentació, Isabel de Cabrera és néta legítima de Frederic de Cabrera i no la seva filla bastarda. La meua documentació també informa que la comtessa de Montagut, sense esmentar-ne el nom, és germana d'Isabel de Cabrera i confirma la mort del comte de Montagut el 1611.

31. 170,20 lliures el 15 de juliol de 1609 per pensions de censals, i 3 lliures «pels lloguers de llitera i animals que són anats a Mosset per ocasió de la mort del senyor comte de Montagut» el 14 de març de 1611.

32. Les despeses funeràries són 8 lliures per despeses del dia dels mort de 1608 i 38 lliures pel camí de Barcelona a Mosset de la senyora Caterina Pons i criats per la mort del comte de Montagut. La presa de possessió ha estat feta per Jeroni Albanell amb un procurador i un notari amb els quals ha anat a Montagut, a Castellfollit, a Llagostera i a «atres llocs» per 20 lliures comptants. Pel que fa a les 5 lliures de la tapisseria, és part del valor de la restauració, que són 10 lliures, les quals les havia pagat Lluís de Cruïlles, procurador dels comtes; aquesta tapisseria era d'Isabel de Cabrera i es trobava a Figueres a casa dels comtes de Montagut. Part de les pensions de censal provenen de l'encarrament d'Isabel per pagar la fiança de Frederic de Cabrera per un censal de 2.000 lliures de don Bernat de Salbà i part també pel pagament en descàrrec de pensions de nòlits de 100 quintars de ferro del comte de Montagut portat de Canet del Rosselló a Mataró. Entre les despeses notarials observem que hi ha hagut un plet amb el baró Palou lligat a la successió Llull, i un procés contra la vila de Perpinyà tal vegada vinculat a l'herència Satorres. Aquesta informació documental sobre nòlits de ferro del Rosselló a Mataró, obtinguda indirectament, corroboraria els estudis de Núria Sales sobre l'existència de senyors ferraters; N. SALES, «El senyor de Nyer sense nyerros (senyors bandolers, senyors ferraters, senyors alt-justiciers)»,

Resten encara les obligacions amb Leonor de Vilaseca i amb Maria de Cabrera. Pel que fa a Leonor només hi consten pagaments en relació amb les 600 lliures del llegat de Frederic de Cabrera a la seva filla bastarda. Aquesta moria el 1614 i segons la documentació entre 1607 i 1609 se li haurien pagat almenys unes 286,33 lliures. Pel que fa a Maria de Cabrera filla d'Antic de Cabrera i germana de Frederic, casada amb Onofre d'Oms, senyor de Vilallonga i de la Salanca, i mare de Bernat d'Oms, les relacions economicodomèstiques són més complexes. En el bloc d'entrades Miquel d'Oms, senyor de Sant Jordi, que no he sabut aclarir quina relació té amb Onofre i Bernat d'Oms, el 1607 fa descàrrec de pensions en favor d'Isabel de Cabrera per valor de 224,19 lliures, que sembla que han servit per pagar l'administració dels béns d'Isabel de Cabrera anterior al casament. Entre Isabel de Cabrera i els Oms encara hi ha pendent d'acabar de pagar el dot de Maria de Cabrera muller d'Onofre i mare de Bernat, així, i per concòrdia entre don Bernat d'Oms i Salvador Irla, adroguer, Isabel de Cabrera paga 110 lliures a Salvador Irla en descàrrec de pensions de censal degudes per Oms a Irla i de retruc «per raó del dot de sa mare»; és a dir, que Isabel paga part del dot de Maria tot pagant un deute de Bernat d'Oms a l'adroguer Irla. Les relacions economicodomèstiques entre els Oms i Isabel de Cabrera amb la sovintejada intervenció de Galceran Albanell són consignacions per descàrrec de pensions entre ells, en un i en l'altre sentit i per pagar tercers creditors tot pagant-se endeutaments mutus. Isabel de Cabrera paga en més d'una ocasió a passamaners, argenters i sastres per consignació d'Onofre i Bernat d'Oms.³³ La despesa funerària en cera de Jerònima Satorres i Antic Cabrera, son fill, de la qual ja he parlat, era pagada, després de sentència condemnatòria contra Isabel, segons consignació d'Isabel de Cabrera, per Miquel d'Oms senyor de Sant Jordi per un valor de 69,77 lliures. Finalment l'endarreriment en el pagament de les pensions del censal del senyor de Sant Jordi, que havia estat constituït en dot d'Isabel de Cabrera, obliga a Isabel a carregar-se amb un censal de 168,33 lliures per pagar quatre pensions endarrerides al seu marit, Jeroni Albanell. El total de les despeses relacionades amb els endeutaments mutus i llurs consignacions amb els Oms puja, en el balanç de dispendis o càrrecs de 1607 a 1615 d'Isabel, a 655,85 lliures.

Finalment, consten pagaments de l'ordre de 53 lliures procedents del besoncle Antic, batlliu de Mallorca.³⁴ Pel que fa al batlliu de Mallorca caldria explicar l'afer de la saia de setí groc que comportà un plet amb la religió de Sant Joan. El batlliu de Mallorca Antic de Cabrera, besoncle d'Isabel, segons Isabel de Cabrera, vivint li havia promès pagar una saia de setí groc. La funció d'aquesta saia no queda prou clara, però tot fa pensar que havia estat l'encàrrec d'una mortalla, per tal com

Senyors bandolers, Miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII, Barcelona, Empúries, 1984, 50-66.

33. Entre 1607 i 1610 en passamaners es paguen 169 lliures; en sastres, 50 lliures; i en argenters, 20,55 lliures.

34. De fet caldria sumar el descàrrec d'un violari d'Antic de Cabrera a un tal Francesc Navarro més les 114,32 lliures que valgué la saia-mortalla del batlliu; amb tot, en nom de la saia només paga 28 lliures per tal com sembla que el valor global de 114,32 lliures va ser pagat pel conjunt dels legataris del batlliu de Mallorca.

el 30 d'agost de 1607 se'ns diu que «es feu per òbit del senyor don Antic de Cabrera batlliu de Mallorca». En morir aquest, l'orde havia de reconèixer el llegat de 1.000 lliures per a Isabel, però no reconegué el compromís de la saia. El fet és que Isabel de Cabrera el 1604 havia encarregat la confecció d'una saia de setí groc, de la qual en sabem algunes coses. La saia era de 21 alnes de setí groc valencià el qual havia arribat a Barcelona el mateix 1604, aquest setí havia costat 47 lliures, 8 sous i 7 diners, és a dir, 47,42 lliures en total o 2,25 lliures per alna. El pagament es va anar fent no pas d'immediat sinó per partides petites. El 22 de març de 1610 per ordre de Galceran d'Albanell i per mà de Joan Solans, pagès de Sarrià, Joan Ronis cobrava 20 lliures al comptat, el 28 d'abril del mateix any Miquel Mauri procurador de Joan Mathia de Ronis, hereu del seu pare, Joan de Ronis, cobrava 10 lliures girades per Galceran Albanell en el banc de Bru, i el mateix Mauri el 23 de febrer de 1611 cobrava les 17,42 lliures finals per mà de Joan Sariñana, de la banca dels hereus de Joan Milsocós i Joan Sariñana. Un setí comprat el 1604 destinat a una mortalla era acabat de pagar el 1611 per Isabel de Cabrera a través de la gestió del seu sogre Galceran Albanell. El valor de la saia no acabava amb les alnes de setí, aquesta portava complements d'or i plata. Miquel Figueres, tenedor d'or, el 30 d'agost de 1607 cobrava 16,90 lliures per pòlissa de Galceran Albanell en el banc de Milsocós. Era el deute final que restava per pagar, després d'haver pagat 50 lliures al mateix Figueres en dues partides de 25 lliures el 6 de juny i el 24 d'octubre de 1606, tot per fer un «canutillo» d'or i plata per «guarnir la saia» pel brodador Antoni Pujol. De la confecció no en sabem res, ni si aquestes quantitats la inclouen o no, però el fet és que la saia-mortalla del batlliu de Mallorca va costar un mínim de 114,32 lliures. No és estrany, doncs, que la legislació parlamentària intentés posar límits a la despesa suntuària dels cavallers.³⁵ Isabel de Cabrera afirmava que el batlliu li havia promès el pagament i l'orde de Sant Joan considerava que el cost havia de sortir de la cinquena part dels llegats del batlliu. «Per fugir de plets», els legataris d'Antic de Cabrera, entre els quals hi era don Joan Dusay com a curador d'Isabel de Cabrera abans del casament, renunciaven al plet i concertaven (octubre de 1607) amb la religió un pagament de 28 lliures; els altres legataris eren almenys Elionor Vilaseca i de Cabrera, filla bastarda de Frederic de Cabrera, Francisca Ozeras i un d'Oms, segurament don Onofre d'Oms, casat amb Maria de Cabrera, germana de Frederic i del mateix batlliu.

Podríem afegir entre els càrrecs d'Isabel de Cabrera tot allò relacionat amb el pagament del seu dot. També el quadern de què dispo anota els pagaments en concepte de dot, aquests entre prorrates de censos i pensions de censals i la pensió del censal de Sicília puja a 2.417,56 lliures.³⁶

35. Un tema recurrent que apareix en el llibre Verd de la noblesa catalana de 1602 és garantir l'estalvi del braç militar. Vegeu F. J. MORALES ROCA, *Registros nobiliarios del Brazo militar del Principado de Cataluña. El «Llibre vert» del antiguo brazo militar, 1602-1713*, Madrid, Hidalguía, [1987]. L'afer apareix en els debats a corts però no serà fins a les corts de 1701-1702 que s'aprovarà la constitució 65, en què es posaran límits a les despeses dels cavallers en els dols.

36. 15,40 lliures de prorrates de censos i censals i 2.402,16 lliures de la pensió del censal de Sicília.

Hi ha un seguit d'altres pagaments dels quals no se'ns facilita l'origen o ubicació, uns de caràcter juridiconotarial,³⁷ d'altres de consum directe propi, i d'altres encara potser obligacions familiars col·laterals.³⁸ Entre les de consum propi vull destacar les 32,71 lliures per panys i claus i obres domèstiques,³⁹ despeses relatives a la dida d'Isabel de Cabrera, na Solera, per la qual es paguen 25,92 lliures,⁴⁰ despeses per algun treball de la vídua cosidora Samsona de 9,30 lliures. El quadern anota també les despeses d'Isabel a la casa de Joan Dusay, curador d'Isabel de Cabrera, on aquesta estigué allotjada amb la criada Estàsia, durant l'etapa prematrimonial,⁴¹ així com el pagament de 41,80 lliures al sastre Jaume Ferrer per treballs de l'etapa 1604-1606 i pagaments relatius a l'administració de les rendes d'Isabel de Cabrera anterior al casament.⁴² També hi ha algun dispendi per la recuperació d'algun objecte singular, com ara la restauració per 4 sous d'un canteret de plata per a l'armari heretat de Frederic de Cabrera; la recuperació per 10 lliures de quatre «potetes» d'or que tenia en penyora una monja a les Jerònimes, i el pagament al pubill Colomines de 26 lliures en compliment de 40 «per a recobrar una gerrilla d'or».

37. Un protest a una lletra dels diners de Sicília; el trasllat d'una causa introduïda per misser Pomet citant Isabel de Cabrera en una demanda sobre una torre feta per un tal Pedrosa de Sant Boi; dues còpies d'un memorial de crèdits d'Isabel de Cabrera en l'heretat de son avi; la comunicació d'un procés del col·legi de Betlem sobre un cens d'una casa a la Davallada de Santa Eulària, on viu Paula de Josa, la qual cita a Isabel de Cabrera, i, també, dues comunicacions en relació amb un procés que involucra el cens dotal sobre la baronia d'Eramprunyà que paguen Francisco d'Erill i dona Isabel Torrellas. En aquestes i en altres ocasions les referències ens serveixen per observar que el preu d'un trasllat, o de la comunicació d'una citació, són sempre 4 sous, que solen cobrar els notaris (Joan Sala, Salvador Coll, Jeroni Talavera, Bernat Sacarés, Francesc Vidal, Pere Mambla, mossèn Daroca, mossèn Perez/Peres, mossèn Seguí, mossèn Bosc, mossèn Reig), algun escriptur (Antoni Estalella, Antoni Arbona) o algun procurador (Francesc Sabater).

38. A través del quadern dels comptes d'Isabel de Cabrera observo que «mi senyora major», és a dir, Isabel Albanell i de Rebolledo, paga 157,30 lliures a compte d'Isabel de Cabrera, per un debitori a la vídua Ferrera, entre les quals 106 lliures en medicines. També observo que la mateixa Isabel Albanell paga, a compte d'Isabel de Cabrera, amb diverses partides, 274,70 lliures als pubills Moradell de l'Hospitalet.

39. Així ens assabentem que la quartera de calç val 2 sous i 6 diners, i que les teules es paguen a 10 lliures el miler.

40. No sempre se n'explicita el contingut: consta per roba (24,60 lliures), per sabates (1,32 lliures), «per lo combregar de la dida» (1 lliura).

41. 10 lliures es paguen a Estàsia, «criada sua estant en casa del senyor Joan Dusay», 8 lliures per diverses coses estant en casa de Joan Dusay i 32 lliures són «a compliment de totes medicines preses per a la senyora dona Isabel de Cabrera estant malalta en casa del senyor Joan Dusay».

42. La primera (470,83 lliures), almeny, es liquida amb pensions del censal de Sicília, el pagament el fa Galceran Albanell a través del banc Milsocós; per la segona partida (14,35 lliures) sabem que el procurador de l'anterior administració va ser Esteve de Corbera; per la tercera (5 lliures) el procurador Josep Terrades cobra l'usdefruit de Galceran Albanell, pel que sembla, per haver tingut la gestió dels censos de les cases del carrer de Sant Pau.

Finalment, també es pot observar que entre Isabel Albanell, esmentada per Francisco Monsuar, procurador de Galceran, com a «mi senyora major», i Isabel de Cabrera hi ha préstecs mutus i deutes d'entorn de 140,13 lliures que són liquidades per la segona a la «senyora major».

Ens queden penjades algunes partides que no sabem en quin bloc col·locar: la lluçió d'uns censals de Menorca i de la Batllia (0,20 lliures), un debitori de Teodora Boixadors (5 lliures), un descàrrec en favor d'un tal Rafael Cabot de la mitja anyada del lloguer del doctor don Antoni Joan Astor (19 lliures), un pagament a Galceran passamaner en nom d'Anna Boratell (15 lliures) i el pagament de 25 lliures de Galceran Albanell a Rafaela de Josa, vídua de Guillem de Josa, en nom d'Isabel de Cabrera.⁴³

Fins aquí les despeses d'Isabel de Cabrera, en les quals s'ha pogut observar el pes dels llegats o aliments familiars. No m'he estalviat el detallisme per tal de demostrar la complexitat de les relacions familiars o clientelars embolcallades per una teranyina d'obligacions i deutes i pagaments de tota mena. Ara bé, el quadern objecte d'estudi ens obliga a analitzar, també, la hisenda de la Torre de Marata, una altra font d'ingressos i despeses, que mereix, com ja he indicat més amunt un tractament propi. Un tractament propi no vol dir oblidar la resta de les rendes i despeses d'Isabel, ja que si ho hagués fet, tot i que el treball m'hagués resultat molt més agraït, hagués escamotejat tota la complexitat de les rendes d'Isabel i en definitiva la idiosincràcia d'unes rendes nobiliàries.

La Torre de Marata, els ingressos

Una bona part del balanç dels comptes d'Isabel de Cabrera durant els seus pocs anys de matrimoni procedeixen de la gestió de la Torre de Marata.⁴⁴ La Torre de Marata és especialment interessant perquè ens posa davant d'una explotació agrària que no és ben bé ni una masia ni un castell. La quantitat de torres i explotacions nobles o seminobles que observem sobretot a la Catalunya vella, ens fa pensar que la Torre de Marata podria ser un model per retenir.⁴⁵ Amb una gran

43. El pagament a la vídua Josa és una complicada consignació entorn d'un cens d'una casa del col·legi de Betlem de la Companyia de Jesús a la Davallada de Santa Eulària i en la consignació apareixen un seguit de creditors i deutors.

44. La Torre de Marata encara existeix en l'actualitat. Pertany al veïnat de Marata, terme municipal de Maçanet de la Selva. És un casal fortificat i emmurallat, d'estil goticorenaixentista, en el qual destaca la torre de defensa. Apareix per primera vegada en un document escrit l'any 1279. El 1287 era propietat d'Alamanda de Cartellà, casada amb Ramon de Marata. En el curs dels segles va anar canviant de mans, sempre entre membres de la noblesa, fins a mitjan segle XIX, que es transforma en casa de pagès. Dins les muralles de la torre hi havia diverses cases on vivien els criats i els mossos. L'any 1880 un llamp hi provocà desperfectes i el 1923 patí un incendi important. Actualment és propietat particular del metge Víctor Conill i es troba en bon estat de conservació. (Informació tret d'internet: taller d'història de Maçanet de la Selva «El nostre poble de pagès: Maçanet de la Selva».)

45. «D'altres menes és també –escriu Núria Sales– la *victòria del mas sobre el castell*: en el segle XVI els castells de la noblesa perden i les masies guanyen torres i matacans i espitlleres:

minuciositat se'ns informa d'una part de les entrades, comptables o no, procedents de Marata i de les despeses que comportava la seva gestió.

Marata tenia majordom i arrendatari. Consten com a majordom la família Palahí i com a arrendatari Joan Vilardell. És evident que la informació econòmica sobre la Torre de Marata no és completa. La documentació només ens permet observar-la a través de la perspectiva dels interessos dels Albanell-Cabrera des de la gestió dels majordoms,⁴⁶ però res no sabem de l'arrendament. Els anys 1607-1610 són els més complets en la definició dels comptes de la Torre de Marata. L'ingrés de la collita de 1607 fou de 380,11 lliures procedents de la venda local, al lloc de Marata i a Maçanet. Un 91% fou resultat de la venda de 84,41 quarteres de blat⁴⁷ i un 5,05% de la venda de 8 quarteres de faves; el restant 3,95% procedia del lluïsmes d'una venda a carta de gràcia de la peça Comamalla de la parròquia de Martorell de la Selva, alou de Marata. La peça, venuda per 100 lliures, pagaria a Isabel de Cabrera 15 lliures de lluïsmes.⁴⁸

L'ingrés de l'any agrícola de 1608 fou de 534,82 lliures. Procedia de la venda al mercat local i segurament també barceloní. Un 5,09% provenia de la venda de diversos porcs, un de xic era venut a Malgrat, 8 nodrissos eren venuts a Sarabau, pagès de Montsant, i un porc gros ho era al ferrer de Maçanet; un 91,24% procedia de la venda de 207,33 quarteres de blat,⁴⁹ un 1,30% de la venda de 4,50 quarteres de faves, un 1,28% de la d'11 quarteres de civada, un 0,61% de la venda d'1,50 quarteres de cigrons i un 0,44% de la venda de la pell d'una vaca vella morta a Marata i venuda a Girona per 2 lliures i 8 sous.

Els ingressos de 1609 procedents de Marata són més complexos de comptabilitzar com a ingressos per tal com, en bona part, no són vendes sinó consum de la casa; tot i així el consum hi és comptabilitzat com a ingrés i el conjunt d'aquests ingressos assoleix les 233,33 lliures. Són consum de la casa 2 porcs, 4 quarteres

mentre el castell de Puiggròs és refet com a inermes residència gòtico-renaixentista i el de Perelada ho és amb quatre baluards cantoners però minúsculs, reduïts a la mínima i inútil expressió, en el mateix segle XVI, torres adossades i garites es multipliquen en masies». N. SALES, «Guadalupe 1486 ¿Triomf del mas sobre el castell?», *Revista de Catalunya* 13, 1987, 56. Penso que és en aquest context que cal situar el cas de la Torre de Marata.

46. Els comptes de l'etapa de casada d'Isabel de Cabrera (1607-1615) només permeten observar la gestió dels Albanell-Cabrera. Aquests comptes citen i segueixen constantment un llibre dit de l'administració de Marata, que cal entendre que estava en mans dels majordoms.

47. 36,4 quarteres de blat consten com a «rebudes en casa», vingudes per mar.

48. No sabem qui la ven però si qui la compra i la paga: Anton Sorival en poder de Miquel Vinyes, notari de Maçanet (2-XI-1605). La peça consta estar situada junt al rec del senyor de Cartellà i de la vinya d'en Villar. Pel que sembla, el lluïsmes ha estat pagat en dos temps, 5 lliures primer i 10 lliures resten en crèdit de l'administració dels béns d'Isabel de Cabrera.

49. 4,50 quarteres han servit per pagar les despeses de la batuda; 2 quarteres han servit a Pere Palahí germà d'Antic per comprar llubins i segó; 5 quarteres han servit al criat de la casa Nadal Alemany per comprar cerques pel corral de les ovelles, i 125,50 quarteres han estades portades per mar a Barcelona per mà del mateix Alemany. La resta del blat ha estat venut pel majordom Antic Palahí al mercat de Maçanet, al ferrer de Maçanet, al fuster de Maçanet i al carreter de Riudarenes.

de faves, 34 quarteres de blat, 4 quarteres i mitja de blat mestall segolós, 27 formatges, 4 parells de capons, 6 parells de gallines i 12 dotzenes d'ous. Aquest consum representa 99,02 lliures, és a dir, el 42,43% dels ingressos, de les quals hi ha descomptats 16 sous pels ports de l'aviram, dels formatges i dels ous. Aquest any ens permet veure una major diversificació de productes. Amb el consum inclòs, es pot observar que 12 porcs representen el 32,25% dels ingressos i 10 han estat venuts a Barcelona; 4 quarteres de faves representen el 3,44% dels ingressos; 36,50 quarteres de blat, el 25,64%; 4,50 quarteres de blat mestall segolós, el 3,33%; la venda de 48 ovelles «per a renovar-les», el 21,72%; els 27 formatges, el 3%; la venda de llana de les ovelles, el 4,94%; les 24 unitats d'aviram, el 2,86%; les 12 dotzenes d'ous, el 0,65%; i cal afegir un lluïisme que representa el 2,17% dels ingressos. La llana i les ovelles han estat venudes per Pere Palahí al mercat local. Pel que fa al lluïisme, en aquest cas la informació sobre aquest és força completa. Es tracta d'una «banda de peça de terra» de la parròquia de Maçanet de 10 jornals de la qual consten les seves confrontacions i contigua al camp de Marata dit la Noguera. La venda és feta per Magí Blanc i Pere Corona, pare i fill, a Bernat Tello, sabater, en poder de Miquel Vinyes, el notari de Maçanet, el 6 de desembre de 1604 per preu de 40 lliures. Dels 10 jornals 4 són alou de Sant Pere Cercada i 6 alou de Marata. El valor de la part de Marata, que fa de cens 2 sous anuals per Nadal, s'estima en 24 lliures i el lluïisme a raó de 4 sous per lliura, és a dir, al 20%, i Galceran Albanell en nom d'Isabel de Cabrera cobra 4,80 lliures en concepte de lluïisme.

El 1610, els ingressos són menors i la part destinada al consum s'incrementa: s'ingressen 117,67 lliures. El consum propi són 34 quarteres de blat, 10 de civada, 2 porcs, 28 unitats d'aviram i 10 dotzenes d'ous, tot plegat representa el 68,98% dels ingressos. Només queden fora del consum de la casa, i semblen ser venuts al mercat local, 10 nodrissos, 2 truges, 5 godallets, 1 quartera de veces i una pell de bou blana d'un bou mort a Marata, venuda a 4 lliures. Després, pràcticament, desapareix la informació dels ingressos a Marata: el 1611, consten 17 quarteres de blat de Marata per consum propi i el 1612 s'indica que Jeroni Albanell avalua un blat que retenia a Marata en 50 lliures.

Els ingressos detallen els preus dels productes. El 1607 les faves són venudes a 48 sous la quartera, el blat de baleig, també a 48 sous la quartera, i la resta del blat oscil·la entre 56, 58, 60, 61 i 62 sous la quartera.⁵⁰ El 1608 els nodrissos oscil·len entre les 2 i les 2,7 lliures la unitat; el porc gros, venut al ferrer de Maçanet, ho fou per 5 lliures, 6 sous i 8 diners; el 1608 la major part del blat es ven a 48 sous la quartera, però també n'hi ha de venut més barat o força més car;⁵¹ les faves van a 31 sous la quartera; els cigrons a 72 sous la quartera, i la civada a 12 sous la quartera. El 1609 els porcs oscil·len entre les 5,8 i les 8,4 lliures la

50. Cal suposar que el blat val més situat a Barcelona. Pel que fa al juliol de 1607 el document valora en 60 lliures el preu del blat per quartera venut a Barcelona i especifica «lo preu major que les altres es venen allí».

51. A 40, 41 i 45, 46 sous i 6 diners, 47 i 60 sous, i fins i tot a 4 lliures 13 sous la quartera.

unitat;⁵² les faves van a 38,25 sous la quartera; el blat oscil·la entre els 44 i 46 sous la quartera, i el segolós o el de baleig va a 30 sous i escaig la quartera; la llana es venuda per 11,25 lliures i no sabem a quantes ovelles correspon; les 48 ovelles són venudes a 21 sous cadascuna;⁵³ els formatges de 1609 són valorats en 5 sous cadascun; pel que fa a l'aviram oscil·la entre els 10 i els 12 sous el parell, i els ous van a 2 sous la dotzena. Finalment, el 1610 el blat oscil·la entre els 34 i els 35 sous la quartera; la civada va a 14 sous la quartera; les veces, a 25 sous quartera; l'aviram es manté a 10 sous el parell; els ous, a 2 sous la dotzena; els nodrissos valen 45 sous la unitat; les truges són estimades en 3,50 lliures la unitat; els porcs, en 4 lliures la unitat, i els godallets, en 7 sous la unitat. Pel que fa al blat el 1611 és valorat en 35 sous la quartera.

Tot plegat fa pensar en una explotació on el bestiar té tant de pes com els cereals i que és polivalent en el sentit que serveix per al consum domèstic però també se serveix del mercat local i a voltes del barceloní. No obstant això, la documentació també ens fa veure que no tot són ingressos i la hisenda es nudreix tant dels requisits de la reproducció (llavors, salaris i gestió) com de la inversió (bestiar) com de la restauració (obres i reparacions).

Les despeses de la Torre de Marata

També només són significatives les despeses entre 1607 i 1610. El 1607 les despeses han ascendit a 652,13 lliures, però no tot serien despeses de reproducció. Sembla que hi ha una política d'inversió en animals per 195,15 lliures que representa el 30% de la despesa.

L'agost de 1606, abans del casament, havien estat comprats 4 bous amb 2 carretes i el seus arreu per 122 lliures. Tot fa pensar que el casament és un moment de voluntat de treure més rendiments de la Torre de Marata i de millorar-ne la gestió. És entre març i maig de 1607 que es fa una intervenció hidràulica costosa. A escolar i eixugar l'estany de Sils i endreçar la riera de Rupit en les parts i terres de la torre s'hi van dedicar diverses jornades i s'hi van esmerçar per diversos conceptes 56,7 lliures que cobrava, no sé en funció de quins drets, el reverend senyor mossèn Jaume Suradell, domer de Maçanet. El 1607 es compren dos bous més per 36,4 lliures i 5 porcs grossos, 3 verranes prenyades

52. A excepció de dos porcs per al consum de la casa, els porcs restants son venuts a Barcelona.

53. En el supòsit que la llana fos de les 48 ovelles venudes, el valor de la llana per ovella seria de 4 sous i 11 diners. La legislació catalana de 1553, 1564 i 1585 prohibia matar anyells, moltons i ovelles «per levar lo abús que de algun temps en sa se fa de matar y tallar los anyells y anyelles, per lo qual se causa disminutió de moltons y ovelas y carestia de carns». Es tractava d'evitar la carestia de carn i per aquesta raó no es podia matar aquest bestiar «que no tingan un any complet», CYADC, 1553, constitució 27. Aquesta llei era confirmada el 1564 (constitució 1) i reforçada el 1585 (constitució 24), però revocada el 1599 per la constitució 29, que potser responja a una més gran capacitat productiva del país a la fi del segle XVI. Potser la inversió en bestiar de la Torre de Marata ho demostraria.

i 25 porcs entre xics i mitjaners per 73 lliures, 2 verranes més per 12 lliures, 6 porcs nodrissos per altres 12 lliures, més 4 vaques prenyades per 54 lliures i 1 ase pollí d'un any per 5 lliures.⁵⁴ Encara sabem que Isabel de Cabrera va a mitges, pel que fa a l'aviram i els ous, amb na Mariana Palahina la muller del majordom Antic Palahí i per aquesta raó paga 1 lliura per ous per posar lloques i 1 lliura i 15 sous per posar la meitat de les gallines, polles i polls de la Torre de Marata. L'any 1608 s'acaben de pagar els bous comprats l'any anterior però se segueixen fent més despeses de bestiar, per 78 lliures es compren 3 egües i una pollina i es fa una paga i senyal de 15 lliures pel valor de 50 ovelles noves a un preu total de 52,50 lliures i un «marrà» (sic) per a les ovelles per 2,2 lliures. Per guardar el bestiar es compra un gos per 30 rals i una gossa per 24 rals. El 1609 i 1610 la compra d'animals s'ha acabat, mentre en sabem de la seva existència per la compra de menjar per als animals, com ara llobins i segó, i per l'actuació del manescal i per petites despeses en medecines per als animals. Entre 1607 i 1610 es fan despeses en llobins i segó per valor de 20,40 lliures, i entre 1608 i 1610 per manescal i medecines es gasten 35 sous i 7 diners. Això no evita la mort dels animals que coneixem per la venda de la seva pell com ja he indicat. També es contempla la fecundació d'egües (fer l'eguaratge). Entre 1608 i 1610 es fan 5 eguaratges per 6 lliures. Amb tot, no s'abandona pas el conreu del blat, el principal cereal de la hisenda, ni d'altres grans i lleguminoses. La comparació de la despesa en llavors i en compra d'animals el 1607 verifica un cert equilibri, és del 29,92% per a bestiar i del 20,48% per a llavors. Aquest equilibri es trenca el 1608 en què la despesa en bestiar representa el 35,94% i la despesa en llavors el 5,61%. Això més o menys coincideix amb els ingressos posteriors. Mentre els ingressos per cereals i llegums el 1608 han representat el 94,43% de l'ingrés i els animals (porcs en la seva totalitat) han estat el 5,09% de l'ingrés, el 1609 l'ingrés per cereals i llegums ha estat del 32,05% i el procedent d'animals i derivats del 64,69% (porcs i ovelles). El 1610 els ingressos per cereals i llegums són el 57,20% i els d'animals el 42,67%. Tot plegat fa pensar amb una determinada voluntat de fer d'aquesta explotació agrària una hisenda amb una certa especialització en porcs, ovelles i vaques, sense abandonar la vocació de terra campà. Poc sabem dels fems. La documentació és força silenciosa. El març de 1607, se'ns diu que s'han pagat 10 rals «de fer escampar doscentes y cinc carretades de fems»; l'octubre de 1607 es paguen 9 sous «per escampar los fems»; el desembre de 1608 es paguen 12 rals a tres homes pels jornals de netejar corrals i corts i treure els fems, i es paguen a un home 6 sous per tres dies d'escampar els fems pels camps. En qualsevol cas permet veure que al costat del porc emboscat en el gla de Marata hi ha una certa estabulació que serveix per adobar la terra. El 1610, tímidament surt una despesa de 16 sous per 4 quartans de llavor de lli per sembrar a raó de 4 sous el quartà.

54. Els cinc «tossinos grossos», les dues verranes prenyades i els 25 «tossinos entre xics y mitjaners» foren comprats «a la fira de Sant Martí de Mer per a emboscar en la gla de Marata y restar allí per a criar en diversos preus».

Som davant d'una foto significativa però potser massa estàtica i curta per ser concloent. La documentació no ens permet anar gaire més enllà, sobretot perquè les obligacions familiars d'Isabel de Cabrera desvien part de la informació cap a altres mans, com, per exemple, cap a les mans de la segona muller del seu avi, Elionor Mas de Cabrera, cosa que també ens indica els errors que pot comportar qualsevol anàlisi patrimonial o de rendes de l'època des d'una perspectiva massa individual. Una demostració d'això és, per exemple, que, des de la perspectiva d'Isabel de Cabrera, ens cal comptabilitzar, tal com ho fa el document, com a despesa d'Isabel de Cabrera les 60 lliures del mig any de lloguer o d'arrendament, o les 120 de l'any complet, de la Torre de Marata pagades per l'arrendatari Joan Vendrell, per tal com aquestes passen de les mans d'Isabel a les d'Elionor per obligacions familiars.

Una part important de la despesa de la Torre se'n va en la gestió de la majordomia i en jornals de sembrar i segar. És difícil aclarir la despesa fixa per majordomia per tal com sovint el majordom avança diners i Isabel de Cabrera paga «a compliment de part de la terça de la soldada». Amb tot, la terça de la soldada sembla que hem de situar-la en 18 lliures, que suposarien 72 lliures anuals, per sota, doncs, de les 120 lliures de l'arrendament de la Torre. Fins a l'agost de 1608 el majordom és Antic Palahí, i, des de setembre del mateix any, ja se'ns parla de Mariana Palahina vídua del quòndam Antic Palahí i consta com a majordom Pere Palahí, germà d'Antic Palahí, i també treballa fent-li costat Jaume Palahí, un altre germà. La primera actuació de Pere Palahí és l'adquisició de les 50 ovelles noves comprades «més amunt de Bàscara» el setembre de 1608 per 21 sous cadascuna. Aquestes es paguen a terminis. Primer, el 22 de setembre es fa una paga i senyal de 15 lliures, el 29 d'octubre es paguen a Girona a compliment del preu de les ovelles les 37 lliures i 10 sous restants. Amb tot, la liquidació de la compra de les ovelles encara requereix passar comptes amb Pere Palahí: el 22 de setembre de 1608 cobra 1 lliura i 6 sous per la despesa del camí d'anar i venir de Bàscara a Marata ell i un home com a guia i ajuda; el 27 de setembre Pere Palahí cobra 10 sous per cinc jornals d'un animal amb el qual Pere Palahí va anar a Bàscara a cercar les ovelles; l'1 de febrer cobra 14 sous i 14 diners per fer dos camins a Girona, per al pagament de les ovelles entre altres gestions, i, encara, en aquesta mateixa data cobra 11 sous de liquidació per les gestions de les mateixes ovelles.

L'altra part substancial de les despeses de la Torre de Marata són els jornals. El pes dels jornals varia força però sempre supera o manté les 50 lliures anuals i representa més del 10% de les despeses. El 1607 són 131,10 lliures i representa el 20,10% de la despesa; el 1608 són 69,49 lliures i representa el 12,69% de la despesa; el 1609 són 51,85 lliures i representa el 50,59% de la despesa, i el 1610 són 93 lliures i representa el 58,85% de la despesa. En general els jornals varien en funció de si es paga l'alimentació de la jornada o no i en funció del tipus de feina. No sempre se'ns diu el valor del jornal o no sempre és possible deduir-lo. Poso una mostra d'aquells jornals dels quals puc identificar el valor i qualitat de feina.

Mostra de jornals

<i>Calendari</i>	<i>Tipologia de la feina</i>	<i>Persones que hi treballen</i>	<i>Valor global</i>	<i>Jornal</i>
17-III-1607	Sembrar	6 homes	1 lliura 2 sous	4 homes a 4 sous jornal i 2 homes a 3 sous jornal
22-III-1607	Tallar arbres per fer estaques	2 homes	10 sous	5 sous jornal
22-III-1607	Escurar les voltes de la Torre de Marata	2 homes	9 sous	4 sous i 6 diners jornal
24-III-1607	Fer estaques per a l'estacada de la riera de Rupit	3 homes	15 sous	5 sous jornal
24-III-1607	Escurar i netejar les voltes de la Torre de Marata	2 homes	9 sous	4 sous jornal
26-III-1607	Ajudar a acabar de sembrar els fasols	1 dona	2 sous	2 sous jornal
26-III-1607	Cavar les faves	Es cobra per quartera de sembradura	5 lliures 8 sous	18 sous per quartera de sembradura
23-VII-1607	Batre amb 4 animals propis i 1 mosso 11 jornals	Roure de Maçanet + 4 animals i 1 mosso	10 lliures 1 sou	4 sous jornal per animal (és a dir 16 sous jornal) + 3 sous jornal al mosso
23-VII-1607	Batre 40 jornals	2 homes 15 jornals i 1 home 10 jornals	12 lliures	A raó de 6 sous jornal «fent-se ells la despesa»
11-XI-1607	3 jornals per adobar l'abeurador de la font de Marata	Mas, mestre de cases de Maçanet	18 sous	A raó de 6 sous jornal «feta la despesa»
13-III-1608	Sembrar durant 4 dies	1 home jove	16 sous	4 sous jornal
13-III-1608	Sembrar faves 2 dies	1 home	12 sous	6 sous jornal i despesa
18-VI-1608	11 jornals de cavar les faves	1 home	2 lliures 4 sous	4 sous jornal
VII/VIII-1608	12 jornals d'un fadrí de batuda	Fadrí solà	1 lliura 16 sous	A raó de 3 sous lo dia «fent-li la despesa».
VII/VIII-1608	Batre durant un mes	2 fadrins	4 lliures 4 sous	A raó un a 2 lliures el mes i l'altre a raó de 2 lliures i 4 sous al mes
VII/VIII-1608	Per dallar los prats dos dies	3 homes	1 lliura 4 sous	A raó de 4 sous «a cadascú lo dia, fent-los la despesa»
15-XII-1608	Netejar els corrals i les corts i treure els fems durant 4 dies	3 homes	1 lliura 4 sous	A raó de 2 sous jornal

<i>Calendari</i>	<i>Tipologia de la feina</i>	<i>Persones que hi treballen</i>	<i>Valor global</i>	<i>Jornal</i>
15-XII-1608	Escampar els fems pels camps durant 3 dies	1 home	6 sous	A raó de 2 sous jornal
15-XII-1608	Garbellar 40 quarteres de blat	[1 home]	1 lliura	A raó de 6 diners quartera
15-IX-1609	Batre 32 jornals	–	4 lliures 6 sous	A raó de 3 sous jornal «sens despesa»
15-IX-1609	Despesa dels 32 jornals de batuda	–	4 lliures 6 sous	La despesa dels qui han fet la batuda ha estat pagada a part per Pere Palahí i puja també a 3 sous per jornada.
15-IX-1609	Baleigs	Joves	18 sous	A raó de 3 sous jornal

No sempre es pot esbrinar el jornal i, a més, es pot comprovar que aquest varia en la mesura que inclou o no l'alimentació de la jornada, la qualitat de la feina, l'edat o condició de la persona o si es treballa amb animal propi o no. Generalitzar és complex amb una mostra tan petita i diversa com aquesta, però potser es podria considerar que el jornal més freqüent de persona adulta és el de 4 sous, el jornal de 6 sous sembla incloure sempre la despesa, la qual oscil·laria entre els 2 i els 3 sous la jornada; els fadrins, en el sentit de joves, i una dona inclosa tindrien jornals de 2 o 3 sous sense la despesa. Dos sous o menys de jornal també serien en funció de tasques menys qualificades (la neteja dels corrals) o tasques agràries de llarga durada, que es pagarien segons preu mensual i aleshores no assolirien ni els 2 sous per jornal. La despesa de juliol i agost de 1608, pagada separatament dels jornals de garbellar i batre, va arribar a les 5 lliures, 13 sous i 4 diners i incloïa vi, companatge, carn i oli.⁵⁵ El treball amb animals podia multiplicar el jornal d'un home, com seria el cas de Roure de Maçanet a qui treballar la jornada amb quatre animals li permet multiplicar per 4 el jornal de 4 sous i obtenir 16 sous en una jornada. Potser paga la pena comparar aquests jornals amb el valor de l'aviram i els ous. Un jornal de 4 sous equivaldria a mitja gallina i escaig, o bé a dues dotzenes d'ous. El jornal de 2 sous equivaldria a una dotzena d'ous, o a un quart i escaig de gallina.

El manteniment de la Torre de Marata amb obres i reparacions, o la necessitat d'eines i estris domèstics són tot un altre bloc de despeses al costat de les derivades d'anar i venir de Marata a Barcelona o a d'altres indrets com hem vist en el cas de Bàscara. En el quadre que he confeccionat dels anys 1607 a 1610, com una foto fixa, he ordenat les despeses, expressades amb lliures i percentatges respecte al total, a través d'uns blocs temàtics simplificadors que ens facilitin també l'accés a l'avaluació d'aquesta mena de dispendis:

55. Dues mitges bótes a raó de 16 sous i 8 diners cada mitja bóta, i 4 lliures per companatges, carn i oli, però no sabem ni els dies ni el nombre de persones.

Despeses d'Isabel de Cabrera a la Torre de Marata 1607-1610 (en lliures i %)

Anys	Obres i reparacions	Camins	Compra de bestiar i/o despeses per a bestiar	Llavors	Eines i estris domèstics	Gestió	Jornals	Judicial	Lloguers
1607									
Total	5,55	12,17	195,15	133,59	16,23	156,80	131,10	0,80	
652,13 lliures	0,85%	1,86%	29,92%	20,48%	2,48%	24,04%	20,10%	0,12%	
1608									
Total	20,93	26,75	196,78	30,72	22,92	119,87	69,49	Judicial	60*
547,46 lliures	3,82%	4,88%	35,94%	5,61%	4,18%	21,89%	12,69%	-	10,95%*
1609									
Total	5,40	-	3,46	-	8,07	-	51,85	Judicial	
102,48 lliures	5,26%		3,37%		7,87%		50,59%	-	
1610									
Total	0,4	1,95	1,07	4,15**	0,80***	9,40	17,24	93	30
158,01 lliures	0,25%	1,23%	0,67%	2,62**	0,50%***	5,94%	10,91%	58,85%	18,98%

* Lloguer de Marata pagat per l'arrendatari Joan Vilardell a Isabel de Cabrera i abonat per aquesta a la segona muller del seu avi Elionor Mas de Cabrera. No és una despesa però se n'ha de despendre.

** Gra.

*** Llavor per sembrar lli.

Les obres representen el 2,21% del total de la despesa de 1607 a 1610.⁵⁶ Vistes en detall ens permeten conèixer el valor concret d'algunes coses que mereixen la seva atenció; en destacarem alguns casos per curiositat i interès. El 17 de març de 1607 assegurar i apuntalar les bigues dels corrals de Marata per Mas, mestre de cases de Maçanet, importa 2 lliures i 10 sous; el 17 de març de 1607 dues claus, una de porta gran i l'altre de porta interior, i planxa de ferro per a un baldó importen 12 sous; el 18 de juny de 1608 per mans i fusta de forrar les portes foranes del clos de la casa de Marata Ramon Anglada, fuster de Maçanet, cobra 1 lliura i 16 sous; el mateix Anglada el 13 de setembre de 1608 per la feina de fer portes, finestres i una taula per a Marata cobra 8 lliures i 16 sous; el 22 de setembre de 1608 per dues càrregues de calç portades de Girona a Marata per reparar una claveguera dels estables i refer la teulada de la cort dels porcs es paguen 8 sous; el 14 de desembre de 1608 per 20 bigues comprades a Riudarenes per cobrir els corrals de les ovelles i els porcs es paguen 7 lliures a raó de 7 sous la biga. No cal continuar. És freqüent aquesta mena d'informació menuda. També en el cas de les eines i els estris. Les eines i els estris dins el conjunt de la despesa de 1607 a 1610 representen el 3,87% del total de la despesa.⁵⁷ El 25 de març del 1607 eren adquirides dues arades, una esteva i un dental que «eren menester per a llaurar» per un valor de 17 sous –les

56. Per anys representen el 0,85% de 1607, el 3,82% de 1608, el 5,26% de 1609 i el 0,25% de 1610.

57. Per anys seria 2,48% el 1607, 4,18% el 1608, 7,97% el 1609 i 5,94% el 1610.

arades valgueren 6 sous cadascuna, l'esteva 3 sous,⁵⁸ i 2 sous el dental–; el 16 de maig de 1607 per un jou es paguen 6 sous; el 25 de juliol de 1607 «per un torn de fusta i caixa de la corriola per muntar els grans per la finestra alta de la torre als porxes» es paga 1 lliura i 16 sous; el mateix dia per dues senalles, una garbella i un garbell d'espart es paguen 8 sous; l'octubre de 1607 per la cameta d'una arada es paguen 5 sous; el 22 de setembre de 1608 per dos coves per portar palla al bestiar es paguen 5 sous; el mateix setembre per un sedàs, 4 sous; i el 10 de novembre de 1606 per una mesura per a blat comprada a Girona es paguen 12 sous. Entre 1607 i 1610 també hi ha despeses pels collars de couro dels bous, per brides, per cordes, per esquelles, per collars de gossos, per cabessades de corda per a les eugues «per lo batre», per morrals per als bous.⁵⁹ El ferrer batlle de Maçanet, entre 1607 i 1609, per relles, cànecs i llòssols cobrava 27,11 lliures però no sempre en moneda, és a dir, en rals, sinó també en blat i en porcs. En aquest bloc d'eines i estris, encara que siguin coses de naturalesa diferent, hi sumem rodes, corbes i posts de carreta, alguna galleda, caldera, olla i cassó, algun llit i màrfega, i fins i tot un parell de sabates, una peça d'estofa i cànem, un parell de flassades comunes de feltres i un matalàs de llana sarda.⁶⁰

Pel que fa al bloc de camins, que sol involucrar lloguers de matxos i de fadrins amb despesa d'anar i venir, entre 1607 i 1610 representen 57,70 lliures i són el 3,95% de la despesa total d'aquests anys.⁶¹ Alguns exemples poden ser el lloguer de dos matxos per portar a la Torre de Marata el blat comprat a Maçanet per sembrar pels quals es paguen 8 sous (17 de març de 1607); la despesa del camí del majordom Pere Palahí amb el criat Nadal d'anar i venir a Mer (Amer) des de Marata a comprar porcs, per la qual cosa es paga 1 lliura, 11 sous i 6 diners (13 de novembre de 1607); el camí d'un home amb un xic per portar a Marata des de Sant Joan Despí 2 verranes, una verrana prenyada, 6 nodrissos i un ase polli i tornar-se'n es valorat

58. Le cametes d'arada poden valer també 5 sous, i les esteves 2 sous o 4 sous.

59. Dos collars de couro per als bous, 5 sous; les brides de corda per als bous, 2 sous i 3 diners; les cordes per a lligar les vaques, 8 sous; dos esquelles per als porcs, 2 sous; esquelles per a les vaques, 5 sous; dos collars de ferro amb puntes per als gossos, 16 sous; dos parells de morrals per als bous, 4 sous; 3 cabessades de corda per a les eugues, 8 sous; 3 rastells, 6 sous; cordes per a garbejar, 14 sous; trementina per tenir cura de la ferradura del bou, 2 sous («per a curar la enrelladura de un bou»).

60. Dues rodes de carretes, 12 lliures (a Caminada carreter de Riudarenes, paga i senyal inicial, 2 lliures); 4 posts d'escales de carretes, 16 sous; galleda pel pou, 10 sous; caldera gran de recapte per als porcs, 3 lliures (comprada com el cedàs a na Palahina); una olla gran d'aram i una escorredora per a formatges, 2 lliures, 4 sous i 6 diners; un cassó d'aram per escalfar aigua, 17 sous; un llit sense pilars, 16 sous (comprat a Rurell pagès de Maçanet); una màrfega vella i travesser mig nou per als treballadors de la torra, 12 sous; un matalàs de llana sarda, 4 lliures i 10 sous (comprat a Joan Balasc matalasser); un parell de sabates, 8 sous; una peça d'estofa i cànem de 36 canes, feta teixir per Isabel de Cabrera a raó de 6 diners per cana, 2 lliures i 8 sous; dues flassades comunes de feltre per als llits dels treballadors de Marata a mestre Climent flassader, 2 lliures 8 sous.

61. Representa l'1,86% de 1607, el 4,88 de 1608, no tenim dades de 1609 i l'1,23% de 1610.

en 1 lliura i 4 sous (13 de novembre 1607), i el camí, l'1 de febrer de 1610, del majordom Pere Palahí de Marata a Barcelona i tornar-se'n ho és en 15 sous.

La Torre de Marata, en aquells anys que ens apareixen millor documentats, representa els següents ingressos i despeses:

<i>Anys</i>	<i>Ingressos</i>	<i>Despeses</i>
1607	380,11 lliures	652,13 lliures
1608	534,82 lliures	574,46 lliures
1609	233,33 lliures	102,48 lliures
1610	117,67 lliures	158,01 lliures

Aquestes xifres oculten alguns fets, externs al factor econòmic, com són comptabilitzar com a despeses l'arrendament del pagès Joan Villardell pel destí d'aquest lloguer, de fet un ingrés, però que no va a les mans d'Isabel de Cabrera sinó a les obligacions d'aquesta amb la segona muller del seu avi, Elionor Mas de Cabrera. Si hi afegíssim les 120 lliures de l'arrendament, els ingressos sempre serien superiors a les despeses a excepció de l'any del casament i de les inversions de 1607.

1607	Ingressos	380,11 lliures + 120 = 500,11
1607	Despeses	652,13 lliures
1608	Ingressos	534,82 lliures + 120 = 654,82
1608	Despeses	574,46 lliures
1609	Ingressos	233,33 lliures + 120 = 353,33
1609	Despeses	102,48 lliures
1610	Ingressos	117,67 lliures + 120 = 237,67
1610	Despeses	158,01 lliures

Unes conclusions obertes i poc conclusives

Ja he dit que el quadern que he treballat és un balanç encaminat a situar les mútues responsabilitats econòmiques entre Galceran Albanell i la seva nora enviudada Isabel de Cabrera. És difícil treure'n unes conclusions diàfanies més enllà de situar el deute del sogre que no havia acabat de pagar l'escreix a què per capítols matrimonials s'havia compromès. Però la intenció d'aquest treball, tot un desafiament metodològic, és també situar el funcionament intern d'una economia de cavallers barcelonins des de la possibilitat de contemplar-la en un espai curt i potser més com una foto fixa que no des d'una visió dinàmica.

Ni ingressos ni despeses són sistemàtics ni fàcils d'analitzar, precisament perquè no expressen una ordenada regularitat ni temporal ni temàtica.

Les pensions de censals, deutoris i violaris d'Isabel de Cabrera tot sovint estan consignades per desviar rendes d'Isabel de Cabrera cap a deutors envers ella mateixa. No pretenc fer cap relació sobre la qüestió perquè seria prolífica i no ens aclariria més del que pretenc dir, però sí que paga la pena oferir alguns exemples –a més dels que ja he descrit, sense fer-lo explícit–, els quals verifiquen els procediments de pagament de l'època per part d'una nissaga de cavallers.

Per pagar endarreriments de pensions de censals en tres ocasions trobem Isabel de Cabrera carregant-se amb un nou censal. Ho fa per 316,32 lliures i per 255,67 lliures per pagar al comte de Montagut i per 168,33 lliures per pagar a Miquel Oms, senyor de Sant Jordi. Però ja he dit que la fórmula de la consignació de rendes és la més constant; així, per exemple, l'1 d'octubre de 1611 Galceran Albanell consigna 292,20 lliures a Miquel Oliver per diverses pensions de censals així dotals com pròpies a compliment de 300 lliures de pensions del violari que feia Frederic de Cabrera a Galceran Ferrer, «el qual és extint» per mort de Ferrer. En aquest cas bàsicament és una transferència de bona part de la pensió dotal del censal de Sicília, a la qual s'hi afegeix per complimentar les 300 lliures la consignació de les pensions dotals sobre la baronia d'Eramprunyà: 4,55 lliures de pensions anteriors al casament d'Isabel degudes per Francesc Erill i 3,25 lliures de la pensió de 1607 tocants ja a Galceran Albanell. El préstec graciós de 120,35 lliures fet per Francesc Cornet a Frederic de Cabrera estant aquest a Madrid és pagat en part el 12 de setembre de 1609 amb la consignació de 46 lliures procedents de les pensions de censal de la Diputació del General. També els deutes del censal de Gabriel d'Avellaneda procedents de l'herència de Frederic es va pagant amb consignacions; així, per exemple, el 28 de setembre de 1608, en part i paga de 157,80 lliures que resten a deure a don Gabriel d'Avellaneda pel deutor de Frederic de Cabrera, se li paguen 58,67 lliures i el procediment és la consignació per part de Galceran Albanell en nom d'Isabel de Cabrera de pensions de censal sobre el General de Catalunya i pensions de censal sobre la Batllia General, procedents també de les rendes dotals d'Isabel de Cabrera. També trobem exemples de consignacions a l'inversa. El 31 de maig de 1607 don Onofre i don Bernat d'Oms, pare i fill, consignen als sogres i marit d'Isabel de Cabrera 23 lliures de les pensions que deuen a Isabel de Cabrera. Aquest exemple permet veure uns Albanell creditors d'Isabel de Cabrera i una Isabel de Cabrera creditora dels Oms, i com els Oms paguen a través del banc Milsocós als Albanell.

La consignació de rendes, quasi sempre pensions de censals, és tot un sistema, la qual cosa ens demostra que allò que circula no és diner comptant sinó transferències de drets. Freqüentment són en descàrrec o en compliment de deutes superiors als drets transferits. Encara més, un deute es pot pagar amb deute, així Elionor Mas és deutora, per un deutor de 50 lliures, envers el reverend Pere Casals, vicari de monestir de les monges de Valldonzella, i, al mateix temps, creditora envers Isabel de Cabrera, de manera que, Elionor, per consignació, transferenceix el seu deute a Isabel, i aquesta, el 6 de novembre de 1611, per mà de Galceran de Cabrera, paga el deute d'Elionor Mas.

És difícil distingir el que són endeutaments i/o endarreriments del que podríem considerar pagaments al dia. És evident que el document no ho distingeix i això,

al costat del sistema de consignacions i transferència de deutes, complica l'anàlisi. D'altra banda, la major part dels deutes són superiors als drets o drets de crèdit transferits, aquesta és la raó per la qual la major part dels pagaments solen ser presentats amb la frase «en compliment de» «en descàrrec de».

Per tot plegat no faig cap observació de les despeses separant deute de pagaments quotidians, o separant pagaments per banc de pagaments al comptat, aquests darrers els menys. També, per verificar el balanç general entre ingressos i despeses, prefereixo seguir la lògica del quadern fent la suma simple dels ingressos i comparant-la amb la suma simple de les despeses. No em sembla inapropiat, sobretot un cop s'ha indicat que som davant d'una gestió dirigida per Galceran Albanell, amb els interessos dotals dels Albanell sobre les rendes d'Isabel, i d'haver verificat la procedència dels ingressos i de les despeses, així com d'haver demostrat els complexos mecanismes de pagament. També, em sembla més rellevant fer-ne la verificació global i no anual per tal com en la major part dels casos no són partides fetes amb puntualitat anual sinó descàrrecs d'endarreriments.

Aquestes simples sumes ens indiquen, pel que fa als ingressos procedents de censos, lloguers de cases i pensions de censals, els quals en el tram 1607-1615 han estat de 8.459,08 lliures. Cal sumar-hi els ingressos de Marata, de 1.445,67 lliures; aleshores ascendeixen a 9.904,75 lliures. Caldria sumar-hi el deute comptabilitzat com a ingrés de 1.579,40 lliures de Galceran Albanell envers Isabel de Cabrera. Aleshores la quantitat global és d'11.484,15 lliures, la qual significa una mitjana anual de 1.276,01 lliures.

Per censos, pensions de censals, deutes endarrerits, descàrrecs de llegats i algun debitori i violari consignats o no més els dispendis quotidians i els costos de la Torre de Marata, les despeses fetes efectives o amb alguns deutes⁶² envers Galceran Albanell, comptabilitzats, però, com a dispendis realitzats, la despesa d'Isabel de Cabrera és d'11.575,27 lliures⁶³ en el conjunt del tram 1607-1615, que serien una mitjana de 1.286,14 lliures l'any.

El quadern d'Isabel de Cabrera ha estat un desafiament metodològic per tal com el detall amaga els eixos econòmics i els pagaments en descàrrec escamotegen els deutes i els endarreriments. El quadern acaba amb el reconeixement d'un deute de Galceran Albanell amb la seva nora relacionat amb l'escreix i l'augment del dot compromès en els seus capítols matrimonials. Amb tot, Isabel de Cabrera s'accontenta, per dret d'opció, a rebre'n la meitat sempre que sigui al comptat i en compliment de qualssevol altres drets, tant propis com dels seus sogres i marit. Al final dels comptes, Isabel de Cabrera signa de pròpia mà la seva conformitat i rep 800 lliures per partida de taula i de diners de don Galceran

62. Unes 2.059,31 lliures.

63. També els comptes del quaderns sumats per folis ofereixen la xifra bastant diferent de 10.583,49 lliures. Els dispendis més importants, segons les meves dades, han estat per ordre de quantitat: les obligacions familiars, 3.346,47 lliures (28,91%); el dot, 2.417,56 lliures (20,88%); les despeses de la Torre de Marata, 1.710,78 lliures (14,77%); part de les despeses de casament amb la llicència de Roma, 1.638,57 lliures (14,15%); i els deutes de Frederic de Cabrera, 1.561,45 lliures (13,48%).

Albanell amb les següents paraules: «io, dona isabel de Cabrera firmo los sobre dits comtes axí mateix com lo senior don Francisco Monsuar. Vui als catorse de maig mil siscents i setse».

Es tracta d'una economia amb capacitat d'ingressos però amb una despesa per obligacions familiars de pes considerable on la inversió productiva mai no supera la inversió rendista amb els seus dots, les seves obligacions familiars i el seu consum ornamental, sumptuari, i aristocràtic. En la meua lectura de les xifres hi ha un aparent equilibri entre despeses i ingressos. Parlo d'apparent equilibri perquè això no deixa de ser una ficció si tenim en compte que els pagaments per obligacions familiars sempre són en descàrrec de quantitats més considerables i per tant són endarreriments. És interessant observar el poc ús que aquesta nissaga fa del banc de la ciutat, un poc més del 4% de les vegades, enfront de l'ús insistent dels bancs privats de Joan Milsocós, dels hereus de Joan Milsocós i Joan Serriñana, de Jaume Bru i Francesc Pobla, dels hereus de Jaume Bru i Francesc Pobla, de Jeroni Moxó, de Jeroni Moxó i Francesc Alexandre, i de Joan Pou Cànoves i Josep Poble. Núria Sales ens va fer conèixer fa alguns anys l'existència d'un document sobre les víctimes de les fallides dels bancs privats de Catalunya entre 1613 i 1617 i va insistir en la importància dels paraïres entre les llargues llistes de víctimes.⁶⁴ També García Espuche va fer ús d'aquest document i observava el caràcter menestral de les víctimes de la fallida d'aquests bancs. Bé seria bo d'esbrinar fins a quin punt aquests bancs privats vivien també d'aquestes nissagues aristocraticocavallaresques, en què, malgrat les seves rendes, llur sistema de vida de consum nobiliari superava la seva capacitat rendística, i fins a quin punt la fallida d'aquests bancs podria estar relacionada, no sols amb el frau i la manipulació monetària fins a extrems perillosos, com ha explicat Carrera i Pujal que denunciava la ciutat de Barcelona,⁶⁵ sinó també amb la decadència d'aquesta cavalleria i la seva substitució pels sectors més vinculats a la producció manufacturera i el comerç. Les corts de 1626 revelen l'ambició de noves classes a l'accés de la cavalleria sense necessitat d'abandonar els ingressos de caràcter plebeu.⁶⁶ Potser el banc de Barcelona va ser l'operatiu financer d'un relleu d'oligarquies,

64. N. SALES, *Història de Catalunya...*, 302 i 479. Document treballat posteriorment per GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Madrid, Alianza Editorial, 1998, 286 i 432 «Ara Ojats... de part de lo compte y baró de Erill ... batlle General y procurador dels Feus reals de Catalunya», crides impreses del 21-26 abril 1617 (Biblioteca Nacional París, OI 43, 70 p.).

65. J. CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*, Barcelona, Bosch casa editorial, 1947, tom II, entre d'altres, el capítol IV-2, particularment a la pàgina 76, que fa referència a la satisfacció dels consellers de Barcelona el maig de 1615 per la fallida de la banca Moxó; P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. II, Barcelona, 1964, 278-280; A. M. ADROER i G. FELIU, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la caixa de Barcelona*, Barcelona, Caixa de Barcelona, 1989, 51-61.

66. J. H. ELLIOTT, *La revolta catalana, 1598-1640*, Barcelona, Vicens Vives, 1966, 64 i 237; GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo...*, 296-297; E. SERRA I PUIG, «El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa», dins J. DANTI (coord.), *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 2005, 130-131.

després dels estralls provocats per la banca privada. Un afer històric molt proper als neguits dels nostres dies. En qualsevol cas, una documentació com la que ens ha aproximat a Isabel de Cabrera serveix per fer el diagnòstic intern d'un grup social significatiu de la Catalunya moderna i observar que si bé eren capaços de gestionar per la via de la majordomia i l'arrendament una hisenda agrària, els seus ingressos estaven encara massa ancorats en les rendes dels censos i els censals i en la despesa dels dots i els llegats. Els sectors dirigents de la dissidència política del segle XVII per lògica havien de ser uns altres.